

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ontwerp-Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee

Reactiedocument

Colofon

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Tekst

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ontwerp en realisatie

VormVijf, Den Haag

Fotografie

Sander de Jong (RWS Zee en Delta)

Januari 2014

Reactiedocument

Kabinetsreactie op de zienswijzen over het voornemen tot het voorbereiden van de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee en op de reactie van geraadpleegde adviseurs en bestuursorganen over de reikwijdte en het detailniveau van het planMER

Inhoud

1 Inleiding	5
1.1 Leeswijzer	5
1.2 Het hoe en waarom van dit Reactiedocument	6
1.3 Procedure	6
2 Samenvatting zienswijzen en kabinetsreactie	7
2.1 Energiebeleid	7
2.2 Gebiedskeuze	8
2.3 Haalbaarheidsstudie	9
2.4 Afwegingskader scheepvaart	10
2.5 Olie- en gaswinning	11
2.6 Kabels en leidingen	11
2.7 Zichtbaarheid	12
3 Lijst indieners zienswijzen	13
4 Zienswijzen met reactie	15
Verklarende woordenlijst	43

1 Inleiding

Op 2 april 2013 hebben de ministers van Infrastructuur en Milieu (IenM) en Economische Zaken (EZ) een 'kennisgeving' gepubliceerd van het 'voornemen' om een Rijksstructuurvisie voor Windenergie op Zee op te stellen (hierna de Structuurvisie). Tevens is de notitie reikwijdte en detailniveau ten behoeve van het plan-milieu-effectrapport (planMER) gepubliceerd en zijn adviseurs en bestuursorganen hierover geraadpleegd. 39 bedrijven, particulieren, organisaties en overheden hebben gereageerd op de kennisgeving of raadpleging (overheden) met een zienswijze op het voornemen en de notitie reikwijdte en detailniveau. In dit Reactiedocument zijn de zienswijzen samengevat en is de reactie van het kabinet opgenomen. Hierin geeft het kabinet aan in hoeverre de zienswijzen zijn meegenomen voor het planMER en in de Ontwerp-Structuurvisie. Hierna volgt een beschrijving van de context van dit Reactiedocument. Indieners van een zienswijze hebben bij dit Reactiedocument een bericht ontvangen met daarin het nummer van hun zienswijze. Daarmee kunnen zij in de tabel verderop in dit document de samenvatting van hun zienswijzen opzoeken en de reactie van het kabinet daarop.

1.1 Leeswijzer

Deze inleiding gaat achtereenvolgens in op het hoe en waarom van dit Reactiedocument en op de formele procedure van de Ontwerp-Structuurvisie. In hoofdstuk 2 volgt een overzicht van de grote lijnen uit de zienswijzen en de reactie van het kabinet daarop. Vervolgens staat in hoofdstuk 3 een lijst met alle indieners in volgorde van binnenkomst van de zienswijzen. In hoofdstuk 4 vindt u ten slotte het hoofdbestanddeel van dit Reactiedocument, de tabel met samenvatting en kabinetsreactie per zienswijze. Achterin het Reactiedocument is een verklarende woordenlijst opgenomen.

1.2

Het hoe en waarom van dit Reactiedocument

De minister van IenM stelt samen met de minister en de staatssecretaris van EZ de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee vast. Daarin worden de twee zoekgebieden voor windenergie op zee uit het Nationaal Waterplan nader uitgewerkt. Om deze Structuurvisie te kunnen schrijven is milieu-informatie nodig, die is verwoord in het plan-milieu-effectrapport (planMER) voor zoekgebied Hollandse Kust en het planMER voor zoekgebied Ten Noorden van de Waddeneilanden. Voor beide gebieden is voor het planMER ook een scheepvaartrisikoanalyse uitgevoerd. In dit Reactiedocument worden beide rapporten samen aangeduid als het planMER.

Conform artikel 7.8 van de Wet milieubeheer zijn adviseurs en bestuursorganen geraadpleegd over de reikwijdte en het detailniveau van het planMER. De overheden van de ons omringende landen (Engeland, België, Denemarken en Duitsland) zijn door middel van een brief op de hoogte gesteld van het voornemen om een Rijksstructuurvisie voor Windenergie op Zee op te stellen (artikel 7.9 Wet milieubeheer). Het voornemen is ook besproken in het Overleg Infrastructuur en Milieu. De kennisgeving van het voornemen tot het voorbereiden van de Structuurvisie is op 2 april 2013 gepubliceerd in de Staatscourant¹, de Volkskrant en diverse regionale kranten. De Commissie voor de milieu-effectrapportage heeft over de reikwijdte en het detailniveau van het planMER op 4 juni 2013 advies uitgebracht². Met het advies is rekening gehouden bij het opstellen van het planMER.

1.3

Procedure

In december 2013 heeft het kabinet - op voorstel van de minister van IenM en de minister en staatssecretaris van EZ - ingestemd met de ontwerp-Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee. Het ontwerp wordt samen met het planMER voor het gebied Hollandse Kust en het planMER voor het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden ter inzage gelegd. Voor beide gebieden is voor het planMER ook een scheepvaartrisikoanalyse uitgevoerd. De keuze van windenergiegebieden is mede gebaseerd op het planMER en de Passende beoordeling. De stukken worden ook gepubliceerd op www.ruimtelijkeplannen.nl³. Een ieder kan een zienswijze indienen over het ontwerp, de milieu-effectrapporten en de onderliggende stukken⁴. De overheden van de ons omringende landen (Engeland, België, Duitsland en Denemarken) worden ook in de gelegenheid gesteld om te reageren op het ontwerp. In de termijn voor het indienen van zienswijzen brengt de Commissie voor de m.e.r. advies uit over de beide milieu-effectrapporten.

Mede op basis van de zienswijzen en diverse adviezen stelt de minister van IenM samen met de minister van EZ de definitieve Structuurvisie vast. In een Nota van Antwoord bij de Structuurvisie wordt opgenomen of en op welke wijze de zienswijzen in de definitieve Structuurvisie en de planMERren zijn verwerkt. De Structuurvisie zal op www.ruimtelijkeplannen.nl worden gezet. Van de definitieve Structuurvisie wordt kennis gegeven in de Staatscourant, een landelijke krant en diverse regionale kranten. De definitieve Structuurvisie en de onderliggende stukken worden na de vaststelling ter inzage gelegd. Tegen de vaststelling van de Structuurvisie staat geen mogelijkheid tot beroep open.

Het kabinet verwacht in de loop van 2014 meer duidelijkheid te kunnen geven over de verdere uitrol van windenergie op zee.

¹ Staatscourant, nr. 8764, 2 april 2013.

² Commissie voor de milieueffectrapportage, rapportnummer 2775-37.

³ Planidentificatienummer NL.IMRO.0000.IMsv13WindOpZee-2000.

⁴ De stukken zijn ook te downloaden via www.centrumpp.nl onder 'Projecten/Actuele zienswijzeprocedures'.

2 Samenvatting zienswijzen en kabinetsreactie

2.1 Energiebeleid

Verskillende zienswijzen stellen nut en noodzaak van windenergie op zee ter discussie of vergelijken windenergie op zee met andere vormen van energie-opwekking.

In het energierapport (2011) staat dat de energiehuishouding duurzamer moet en minder afhankelijk moet worden van schaarser wordende fossiele brandstoffen. Daarbij moeten we meer profiteren van onze sterke energiesector. Met het oog op het klimaat en de afnemende beschikbaarheid van fossiele brandstoffen, om afhankelijkheid van het buitenland te verminderen en vanwege schadelijke effecten voor de gezondheid van de huidige energievoorziening, is het noodzakelijk om op korte termijn een energietransitie in te zetten. Deze moet op langere termijn leiden tot een realistische overgang naar een volledig duurzame energiehuishouding.

Het kabinet wil profiteren van de kracht van de Nederlandse energiesector. Dat levert groei, banen en inkomsten op.

De Nederlandse klimaatambitie is in het regeerakkoord als volgt verwoord: “Nederland zet in op een ambitieus internationaal klimaatbeleid. Nieuwe internationale doelstellingen voor de jaren 2020, 2030 en verder moeten technologische vooruitgang aanjagen en ecologisch evenwicht voor de toekomst veilig stellen. Wij streven internationaal naar een volledig duurzame energievoorziening in 2050.”

In de Europese richtlijn ‘Hernieuwbare energie’ zijn bindende doelstellingen voor lidstaten opgenomen. Voor Nederland betekent dit dat in 2020 14% van de energieconsumptie moet zijn opgewekt uit hernieuwbare bronnen. Het doel van 14% is in het Energie-akkoord voor duurzame groei⁵ (september 2013),

⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 30 196, nr. 202 (bijlage).

gefaciliteerd door de SER, door meer dan 40 organisaties in Nederland bevestigd. Tevens zijn afspraken gemaakt voor het behalen van 16% in 2023.

Het kabinet wil deze ambitie realiseren tegen zo laag mogelijke kosten.

De productie van hernieuwbare energie vraagt een intensieve inzet op diverse technieken van hernieuwbare energieopwekking, waaronder windenergie op zee. Windenergie op zee is een onmisbaar onderdeel van die mix van diverse technieken voor de lange termijn. De CO₂ uitstoot van windenergie over de gehele levenscyclus (inclusief bouwen en afbreken van de windturbine) is zeer gering ten opzichte van de gemiddelde uitstoot per kWh van elektriciteitsproductie in Nederland. Naast CO₂ reductie draagt windenergie ook bij aan betrouwbaarheid, betaalbaarheid, duurzaamheid en het verdienvermogen van Nederland.

De doelstelling voor windenergie op zee is een operationeel windvermogen van 2.050 MW in 2020 en 4.450 MW in 2023. De reeds bestaande windparken en de vergunningaanvragen voor de aanleg van windparken die nog in behandeling zijn, tellen op tot circa 1.000 MW. Dit betekent dat er de komende jaren windparken met een totaal vermogen van 3.450 MW gefaseerd moeten worden aanbesteed⁶ in de periode 2015-2019. Om dit te kunnen realiseren, draagt de overheid zorg voor een robuust wettelijk kader dat voor 2015 gereed moet zijn.

2.2 Gebiedskeuze

Verskillende indieners missen een afweging tussen gebieden dichterbij en verder uit de kust, zijn van mening dat gebieden dichterbij de kust niet nodig zijn of hebben vragen over de afweging tussen de verschillende gebieden en de consequenties daarvan voor de minimum omvang van parken.

Het kabinet streeft naar een zo kosteneffectief mogelijk opgesteld vermogen van 4.450 MW in 2023 en het leggen van een ruimtelijke basis voor een verdere doorgroei na 2023. Het kabinet kiest hierbij voor gebieden dichtbij en verder uit de kust en zal in het stadium waarin de bepaling van de omvang en de ligging van de locaties voor windparken aan de orde is, telkens een afweging maken tussen de verschillende gebieden.

Het betreft ten eerste de twee gebieden die in het Nationaal Waterplan (NWP) en de daarbij behorende Beleidsnota Noordzee zijn aangewezen voor de bouw van windparken: het gebied Borssele (circa 344 km²) op minimaal 12 nautische mijl (NM) (ongeveer 22 km.) uit de kust van Zeeland en het gebied IJmuiden Ver (circa 1.170 km²) tegen de grens van het Engelse zeegebied op circa 33 NM (ongeveer 59 km.) ten opzichte van de kust van IJmuiden⁷. De keuze voor deze gebieden is gemaakt op basis van een zo 'conflictvrij' mogelijk gebied voor zover dat de belangen – en de daarvoor benodigde ruimte - voor scheepvaart, het mariene ecosysteem, olie en gas, defensie en luchtvaart betreft. Daarbij vraagt een kosteneffectieve toepassing van windenergie op zee – vanwege met name de waterdiepte ter plekke evenals de afstand tot de plek waar de elektriciteitskabels aan land zullen komen – het realiseren van een substantieel gebied voor windenergie op zee dichterbij de kust.

Daarom zijn, ten tweede, in het NWP twee zoekgebieden vastgelegd waar aanvullend ruimte voor windenergie op zee gevonden moet worden: Hollandse Kust op minimaal 12 NM (ongeveer 22 km.) uit de kust met ruimte voor 3.000 MW en Ten Noorden van de Waddeneilanden op circa 34 NM (ongeveer 60 km.) ten opzichte van de kust met ruimte voor minimaal 1.000 MW.

⁶ De term "aanbesteden" heeft in deze Structuurvisie niet dezelfde betekenis als in de aanbestedingswetgeving.

⁷ Zie Beleidsnota Noordzee, pagina 50 kaart 'Noordzee beleidskeuzes'.

Ten derde gaat het om eventueel aan te wijzen gebieden binnen de 12-mijlszone, waarover besloten zal worden in het kader van de Haalbaarheidsstudie windparken binnen 12-mijlszone (zie paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie).

Uit oogpunt van efficiëntie heeft het kabinet een voorkeur voor grote geclusterde parken. Om de doelstelling te halen binnen de beperkte beschikbare ruimte en financiële middelen is het wellicht ook noodzakelijk om kleine gebieden aan te wijzen. Hierbij gaat het kabinet uit van een minimale omvang van 100 MW.

De aangewezen en nog aan te wijzen gebieden zijn niet geheel beschikbaar voor windenergie, maar bevatten ook bestaande gebruiksfuncties zoals olie- en gaswinning en kabels en leidingen. Het uitgangspunt bij de nadere invulling van de gebieden is verwoord in het NWP 2009-2015 (Beleidsnota Noordzee): "In de gebieden die zijn aangemerkt voor activiteiten van nationaal belang mogen andere activiteiten dit gebruik niet belemmeren. Wanneer activiteiten van nationaal belang stapelen in hetzelfde gebied, is het uitgangspunt dat gestreefd wordt naar gecombineerd en ruimte-efficiënt gebruik, mits de eerste initiatiefnemer daarbij geen onevenredige schade of hinder ondervindt." Voorts gelden met betrekking tot onderlinge afstemming van activiteiten van nationaal belang de randvoorwaarden zoals opgenomen in het NWP (tabel pagina 212), de beleidsnota Noordzee en de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee.

2.3 Haalbaarheidsstudie

Verskillende zienswijzen hebben betrekking op de Haalbaarheidsstudie Windparken binnen 12-mijlszone, of bevatten vragen over de relatie daarvan met de Structuurvisie.

Om de ambitie van 16% duurzame energie in 2023 kunnen realiseren tegen zo laag mogelijke kosten, moeten alle zeilen worden bijgezet. Daarom is begin 2013 besloten om, naast de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee, een Haalbaarheidsstudie uit te voeren naar de vraag of er ook binnen de 12-mijlszone ruimte voor windenergie te vinden is. Windparken binnen de 12-mijlszone kunnen goedkoper zijn, maar zijn lang niet overal mogelijk. In het kader van de Haalbaarheidsstudie wordt eerst gekeken of er gebieden zijn waar ruimte is voor windenergie gezien vanuit andere belangen en het vigerende wettelijke kader en of die gebieden uit oogpunt van kosten en aansluiting op het elektriciteitsnet op het land mogelijkheden kunnen bieden voor windenergie. Het gaat daarbij nog niet om een concreet voornemen om ook daadwerkelijk gebieden aan te wijzen. Op basis van de Haalbaarheidsstudie neemt het kabinet een besluit of en hoe zij verder wil gaan met planvorming voor windenergie binnen de 12-mijlszone. De kustprovincies, kustgemeentes en sectoren worden betrokken bij de Haalbaarheidsstudie. Het streven is om de Tweede Kamer begin 2014 te informeren over de uitkomsten van de Haalbaarheidsstudie.

De Haalbaarheidsstudie is een ander type onderzoek en bevindt zich in een andere fase van besluitvorming dan de Structuurvisie. Om die reden acht het kabinet het niet wenselijk om voor de afronding van de Structuurvisie en het bijbehorende planMER de resultaten van de Haalbaarheidsstudie af te wachten.

Als windenergie dicht bij de kust een optie blijkt te zijn en daartoe wordt beslist, volgt een formeel proces van het aanwijzen van gebieden. Het aanwijzen van extra windenergiegebieden binnen de 12-mijlszone wordt ook uitgewerkt in de vorm van een structuurvisie als aanvulling op of onderdeel van komende actualisatie van het Nationaal Waterplan. In het daarbij op te stellen planMER worden de cumulatieve effecten onderzocht.

2.4 Afwegingskader scheepvaart

Verschillende zienswijzen hebben betrekking op veilige afstanden tussen windparken en scheepvaartroutes.

In het Nationaal Waterplan (NWP) en de bijbehorende Beleidsnota Noordzee is aangegeven, dat bij de aanwijzing van windenergiegebieden als vertrekpunt een zone van 2 nautische mijl (NM) ten opzichte van de scheepvaartroutes wordt gehanteerd waarbinnen geen permanente bouw mogelijk is. Bij verdere uitwerking kan blijken dat in specifieke situaties maatwerk mogelijk is (2 NM, tenzij). Bij dat maatwerk geldt wel dat rond een windpark in ieder geval een zone van 500 meter moet worden vrijgehouden⁸. Na vaststelling van het NWP is in overleg met de scheepvaartsector onderzocht hoe voor de Noordzee invulling kan worden gegeven aan de verdere uitwerking van het maatwerk. Dit heeft geleid tot een 'Afwegingskader voor veilige afstanden tussen scheepvaartroutes en windparken op zee'. Het afwegingskader is op 8 juli 2013 vastgesteld door de betrokken directeuren en is op 24 september 2013 door het Interdepartementale Directeurenoverleg Noordzee geaccordeerd.

Het afwegingskader is bedoeld om de ruimte te kunnen bepalen die voor de scheepvaart nodig is om vlot en veilig te kunnen varen. Voor de ruimtereservering is het maatgevend schip van belang. Afhankelijk van de route is het maatgevend schip 300 of 400 meter lang. De routes naar Amsterdam hebben bijvoorbeeld een maatgevend schip van 300 meter. De grootste manoeuvre die een schip moet kunnen maken en waar dus ruimte voor moet zijn, is de zogenaamde rondtorn. Hiervoor zijn 6 scheeps lengtes nodig. Voor stuurboord is 0,3 nautische mijl extra uitwijk nodig voordat een schip de rondtorn zal inzetten omdat hij eerst zal proberen een rondtorn te vermijden. De totaal benodigde ruimte aan stuurboord is dan 0,3 NM + 6 scheeps lengtes. Aan bakboord zal direct een rondtorn worden ingezet. Bovendien is een veiligheidszone van 500 meter rond 'single objects' (lees windturbines) van kracht. In deze zone mag geen scheepvaart komen. De benodigde veilige afstanden voor scheepvaart zijn dan:

- Bij schepen van 400m lengte: 1,87 NM aan stuurboord en 1,57 NM aan bakboord;
- Bij schepen van 300m lengte: 1,54 NM aan stuurboord en 1,24 NM aan bakboord.

Voor de clearways, de verbindingsroutes tussen de formele routes, zijn deze afstanden in de breedte van het clearwaypad meegenomen.

Het afwegingskader is toegepast op de aangewezen gebieden Hollandse Kust en Ten Noorden van de Waddeneilanden. Voor reeds verleende ronde 2 vergunningen blijft de bij vergunningverlening gehanteerde systematiek gelden. Dit geldt ook voor nog lopende procedures van ronde 2 vergunningen.

Het afwegingskader komt bij de aanwijzing van de gebieden in de plaats van het vertrekpunt van het aanhouden van een zone van 2 NM tussen scheepvaartroutes en windparken. Ter voorbereiding op de actualisatie van het NWP zal worden onderzocht wat de effecten zijn van deze beleidskeuze voor de reeds in het NWP aangewezen gebieden.

Als uitwerking van de motie Van Veldhoven⁹ heeft het ministerie van Infrastructuur en Milieu in samenwerking met de direct betrokken partijen – windvergunninghouders en de scheepvaartsector – een voorstel ontwikkeld voor het wijzigen van de scheepvaartroutes voor de Nederlandse kust. Een wijziging van de routes is nodig om de veiligheid van het scheepvaartverkeer te waarborgen, de bereikbaarheid van de mainports te verbeteren en de ruimte op de Noordzee efficiënter te gebruiken. De gewijzigde scheepvaartroutes zijn ingegaan op 1 augustus 2013¹⁰. In november 2012 is dit voorstel goedgekeurd door de Internationale Maritieme Organisatie (IMO). De gewijzigde scheepvaartroutes vormen het uitgangspunt voor het aanwijzen van de ruimte voor windenergie binnen het zoekgebied Hollandse Kust.

⁸ Conform de UNCLOS bevoegdheid aan de kuststaat om rondom installaties een veiligheidszone in te stellen van maximaal 500 meter, waarbij Nederland dat maximum van 500m wettelijk heeft vastgelegd.

⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2010–2011, 32 500 A, nr. 52.

¹⁰ www.noordzeeloket.nl, kies 'scheepvaart'. <http://www.rijkswaterstaat.nl/apps/geoservices/mapviewerzi/>

2.5 Olie- en gaswinning

Verskillende zienswijzen hebben betrekking op de afstand tussen windparken en mijnbouw-installaties (olie- en gaswinning) en de mogelijkheden tot maatwerk bij het bepalen van die afstand in concrete gevallen.

Uit veiligheidsoverwegingen is in de Beleidsnota Noordzee het vertrekpunt van een 5 nautische mijl (NM) obstakelvrije zone opgenomen om veilig helikopterverkeer naar en van de platforms te garanderen. In specifieke situaties bij de daadwerkelijke inrichting van de gebieden kan blijken dat maatwerk mogelijk is (5 NM, tenzij). Het is daarom bij aanwijzing van windgebieden niet mogelijk om op voorhand andere afstanden te hanteren. Het kabinet houdt rekening met mijnbouwinstallaties in het stadium waarin de bepaling van de omvang en de ligging van de locaties voor windparken aan de orde is, dus nog niet bij het aanwijzen van gebieden in de Structuurvisie. De belangrijkste redenen daarvoor zijn de tijdelijkheid van mijnbouwinstallaties en de mogelijkheid tot maatwerk in specifieke omstandigheden (op projectniveau). Daarom is in de minimale variant wel rekening gehouden met de veiligheidszone van 5 NM rondom platforms met helikopterdek en in de maximumvariant niet.

Maatwerk wil zeggen dat in gevallen waarin dit nodig en mogelijk is, de afstanden zullen worden aangepast, bij voorkeur nadat de initiatiefnemer van het windpark daarover overeenstemming heeft bereikt met de eigenaar van de mijnbouwinstallatie. In overleg met onder meer de olie-, gas- en luchtvaartsector zal het kabinet in een vervolgstadium nadere invulling geven aan het 'tenzij' principe. Bij de nadere bepaling van de omvang en de ligging van de windparken (die na de aanwijzing van de gebieden zal plaatsvinden) houdt het kabinet rekening met de afspraken die zijn gemaakt ten aanzien van de verdere uitwerking. In deze fase zal nog nadere afstemming plaats dienen te vinden omtrent de winning van nu nog onbekende gas- en oliereserves en de opslag van CO₂ in de bodem van de aan te wijzen gebieden. Hierbij zet het kabinet in op een zo efficiënt mogelijk ruimtebeslag van de productielocaties.

De mogelijkheid tot maatwerk met betrekking tot veilige afstanden geldt voor alle aangewezen en eventueel nog aan te wijzen gebieden. Vertrekpunt bij maatwerk is geformuleerd in het Nationaal Waterplan, zie laatste alinea paragraaf 2.2 Gebiedskeuze. De eisen rond het aanvliegen van de mijnbouwplatforms kunnen in de tijd veranderen, evenals het gebruik ervan. Sommige mijnbouwplatforms zullen uitgedruceerd zijn en mogelijk verdwijnen, terwijl er ook nieuwe platforms bij zullen komen. Bij de nadere bepaling van de omvang en de ligging van locaties voor windparken wordt de eventuele ruimtelijke spanning tussen windenergie op zee en mijnbouw meegenomen in de overwegingen.

Voor de reeds afgegeven vergunningen gelden de afspraken zoals gemaakt in het kader van de betreffende vergunning. De lopende procedures van ronde 2 windvergunningen blijven gebruik maken van de inhoudelijke systematiek die tot nu toe wordt gebruikt.

2.6 Kabels en leidingen

Verskillende zienswijzen bevatten vragen over ofwensen ten aanzien van de afstand tussen windparken en (bestaande) kabels en leidingen, het leggen van nieuwe kabels en leidingen op zee of de aansluiting van windparken op het elektriciteitsnet op land.

Het kabinet kiest ervoor om in de Structuurvisie nog geen rekening te houden met bestaande kabels en leidingen. Dat gebeurt pas bij de nadere bepaling van de omvang en de ligging van de locaties voor windparken oftewel bij de daadwerkelijke inrichting van de gebieden, omdat die afweging past op dat concrete niveau. Conform de Beleidsnota Noordzee is het streven hierbij dat kabels en leidingen zoveel mogelijk worden gebundeld. Daarnaast zal in overleg met betrokken partijen worden onderzocht in welke mate maatwerk mogelijk is met betrekking tot de afstand tot de windturbines. Vertrekpunt bij maatwerk is geformuleerd in het Nationaal Waterplan (NWP), zie laatste alinea paragraaf 2.2 Gebiedskeuze. In de Structuurvisie, bij de nu aangewezen gebieden, is hier dus nog geen rekening mee gehouden. Ten behoeve van het

planMER is gewerkt met een minimale en een maximale variant. Het doel van deze varianten was om de bandbreedte te onderzoeken waarbinnen maatwerk mogelijk is. Ook bij de bepaling van deze varianten is geen rekening gehouden met het ruimtebeslag door de aanwezigheid van kabels en leidingen.

Er zijn meerdere ruimtelijke scenario's voor de aansluiting van windparken op het net op land mogelijk. In overleg met TenneT bekijkt het kabinet welke stations in aanmerking komen als aanlandingspunt voor de windparken op zee. Voor het gebied Hollandse Kust behoren de aansluitpunten Wateringseveld, Vijfhuizen (verwacht vanaf 2019) en Beverwijk tot de mogelijkheden. Voor het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden ligt aansluiting in de Eemshaven voor de hand. Indien wordt besloten om, naar aanleiding van besluitvorming over de uitkomsten van de Haalbaarheidsstudie, gebieden nearshore aan te wijzen, dan wordt dit betrokken bij het overleg met TenneT.

In het NWP zijn zoekgebieden aangewezen¹¹ waarbinnen de keuze voor de aanlanding van de kabels naar de aangewezen energiegebieden zal plaatsvinden en zijn concrete aanlandingspunten opgenomen.

2.7 Zichtbaarheid

Versillende indieners hebben bezwaar tegen windparken op zee als deze zichtbaar zijn vanaf de kust, of willen dat aspecten van zichtbaarheid en beleving meegenomen worden bij de planmer.

De aangewezen gebieden in de Ontwerp-Structuurvisie Windenergie op Zee liggen buiten de 12-mijlszone. De invloed die windparken op het landschap van de Noordzee hebben, kent zowel een objectieve, als een subjectieve component. De objectieve component betreft de zichtbaarheid van windparken; het gaat erom wat er te zien is, hoeveel er te zien is, en hoe groot de invloed van windparken is op het beeld van de zee als geheel vanaf de kust. Gaat het over de subjectieve kant van de invloed van windparken op het landschap, dan gaat het over de perceptie van de waarnemer, de doelen en ervaringen die zijn opvattingen over landschap mee bepalen. In de planmer is de objectief meetbare invloed van windparken onderzocht. Daarnaast zijn de effecten van zichtbaarheid op recreatie, kusttoerisme, huizenprijzen en volksgezondheid, op basis van literatuuronderzoek (onder diverse omstandigheden) uit binnen- en buitenland, op hoofdlijnen onderzocht. Ten slotte is in het planMER een kwalitatieve beschouwing opgenomen over de relatie tussen tiphoogte, kimduiking en zichtbaarheid, waarbij wordt uitgegaan van twee tiphoogtes 150m en 175m en een doorkijk wordt gegeven naar de mogelijkheid van zichtbaarheid van toekomstige turbines van 200+m hoogte.

Voor de Haalbaarheidsstudie windparken binnen 12-mijlszone wordt een aanvullend onderzoek gedaan naar onder meer de zichtbaarheid van windparken dichtbij de kust en de effecten daarvan op recreatie, toerisme en huizenprijzen. De uitkomsten daarvan worden betrokken bij de verdere besluitvorming over windenergie binnen de 12-mijlszone.

¹¹ Nationaal Waterplan, structuurvisiekaart Noordzee beleidskeuzes, pagina 203.

3 Lijst indiengers zienswijzen

nr.	Indiener (gemeente)
01	West 6 B.V. (Den Helder)
02	particulier (Wassenaar)
03	Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN)
04	particulier (Den Haag)
05	particulier (Den Haag)
07	particulier (Den Helder)
08	particulier (Zandvoort)
09	Nationaal Park Schiermonnikoog
10	Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL)
11	TenneT TSO B.V.
12	NUON
13	Groningen Seaports
14	RWE/Essent
15	NWEA
16	Stichting Bewonersbelangen Kijkduin (Den Haag)
17	Blumstone Advocaten, namens particulieren (Noordwijk en Zandvoort)
18	Wintershall Noordzee B.V.
19	Centraal Nautisch Beheer Noordzeekanaalgebied
20	GDF SUEZ E&P Nederland B.V.
21	Stichting Energy Valley (Groningen)
22	Stichting TKI Wind op Zee
23	Sportvisserij Nederland
24	Chevron Exploration and Production Netherlands BV.
25	Watersportverbond
26	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

nr.	Indiener (gemeente)
28	Unie van Waterschappen
29	Gemeente Noordwijk
30	Gemeente Den Haag
31	Gemeente Katwijk
32	Gemeente Zandvoort
33	Havenbedrijf Amsterdam en Havenbedrijf Rotterdam
34	Samenwerkingsverband van de Waddeneilanden
35	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
36	Gedeputeerde Staten van de Provincie Groningen
37	Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland
38	Wasser- und Schifffahrtsverwaltung des Bundes (Federaal Water- en Scheepvaartbureau, Duitsland)
39	Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT)

4 Zienswijzen met reactie

Samenvatting zienswijze	Reactie
1a U schrijft dat windenergie een belangrijke bijdrage kan leveren aan de doelstelling van de overheid om 16% van onze energie duurzaam op te wekken. Wordt hier de in Nederland opgewekte energie of de te verbruiken energie mee bedoeld?	Hiermee wordt de in Nederland te verbruiken energie bedoeld. Zie tevens paragraaf 2.1 Energiebeleid.
1b Elektriciteitsverbruik is een klein gedeelte van ons energieverbruik en wordt voornamelijk opgewekt uit fossiele brandstoffen. Frappant is dat de winning van schaliegas in de VS onlangs leidde tot een prijsdaling van Amerikaanse steenkool die inmiddels zijn weg vindt naar Europa. In Nederland zijn op gas gestookte elektriciteitscentrales stilgelegd om ruimte te geven aan steenkool.	Het klopt dat onder andere door de ontwikkeling van schaliegas in de VS de prijzen van steenkool in Europa relatief laag zijn ten opzichte van gas. Steenkool wordt verhandeld op een wereldmarkt en verminderde vraag uit de VS zorgt voor een daling van de prijzen. De prijzen voor gas verschillen echter per regio en werelddeel, met name vanwege de beperktere mogelijkheden voor transport en de bijbehorende kosten.
1c Energieverbruik ten behoeve van mobiliteit wordt door de overheid zelden genoemd in de duurzaamheids- en klimaatdoelstellingen, terwijl mobiliteit 80% van het totale energieverbruik van huishoudens vergt.	Ten behoeve van verduurzaming in de mobiliteit is de Europese Richtlijn 2009/28/EG van het Europees Parlement en de Raad ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen van kracht. Deze schrijft voor dat in 2020 10% het transport hernieuwbare energie moet gebruiken.
1d Een jaarlijkse publicatie van de overheid over de technische voortgang, opbrengsten, kosten, efficiency van de turbines, rendement en de gerealiseerde kWh-prijs inclusief en exclusief subsidie van de projecten zou op zijn plaats zijn.	De subsidie per kilowattuur is de in het energieakkoord afgesproken kostprijs per kilowattuur voor de jaren 2015 tot en met 2019 minus de in dat jaar geldende elektriciteitsprijs. Jaarlijks wordt dit gerapporteerd via de monitor van het Energieakkoord. De dekking voor de subsidie op duurzame energie (waaronder windenergie) wordt gevonden door een verhoging van de energierekening. De opslag wordt jaarlijks bepaald aan de hand van de verwachte uitgaven hiervoor. Het kabinet legt hierover verantwoording af in de verantwoording over de Rijksuitgaven. Bij de begrotingsbehandeling van het ministerie van Economische Zaken komen de ramingen expliciet aan bod.

Samenvatting zienswijze	Reactie
1e Windmolens zouden in de testfase technisch moeten worden beoordeeld. Na enige jaren van (door)ontwikkeling rolt hier uiteindelijk de molen met de beste prijs/prestatie verhouding uit.	De keuze voor de molens wordt overgelaten aan de windmolenexploitanten. Aangezien zij streven naar een zo hoog mogelijk rendement ligt het voor de hand dat zij de optimale molen zullen kiezen. Wel kan het Rijk bijvoorbeeld in het tenderproces selecteren op de meest kosteneffectieve windmolens. In dit kader is dat echter nog niet aan de orde en bij de uitvoering zal dat nader onderzocht moeten worden.
1f De genoemde doelstellingen (16%) zijn niet gefundeerd, worden tussentijds niet geëvalueerd en worden niet gehaald. De geveinsde tijdsdruk door “2020” kan tot verkeerde keuzes leiden.	In het energierapport (2011) staat dat de energiehuishouding duurzamer moet en minder afhankelijk moet worden van schaarser wordende fossiele brandstoffen. Daarom zijn voor de korte termijn concrete doelen afgesproken. zie tevens inleiding, paragraaf 2.1 Energiebeleid. De Europese Commissie verlangt van de lidstaten (en dus ook van Nederland) periodiek een rapportage omtrent de voortgang in het behalen van het doel van 14%. De voortgang is dus in beeld. Voor de langere termijn liggen de opties nog open, maar in elk scenario zijn de technieken die nu gerealiseerd worden onderdeel van het pakket. De angst voor verkeerde keuzes is dus ongegrond.
1g Er is in Nederland enorm veel waterkracht beschikbaar en deze energiebron ontbreekt in de drie genoemde categorieën. De technieken om met waterkracht elektriciteit op te wekken zijn inmiddels voorhanden. Deze technieken hebben minder nadelen dan windmolens.	In rivieren in Nederland is momenteel ongeveer 37 MW aan opgesteld vermogen waterkracht operationeel, waarmee circa 108 GWh aan elektriciteit wordt opgewekt. Op zee zal een windmolenpark nooit kleiner zijn dan 100 MW en bij 100 MW wordt circa 400 GWh opgewekt. Waterkracht wordt gestimuleerd via de Stimuleringsregeling Duurzame Energie plus (SDE+). Er kan onder andere subsidie aangevraagd worden voor waterkracht in rivieren, maar ook voor vrije stromingsenergie, waaronder getijden en golfenergie vallen. Het Energiecentrum Nederland (ECN) verwacht dat elektriciteit uit golfslagenergie voorlopig nog bijna twee maal zo duur is per MWh als windenergie op zee. De technologie is inderdaad beschikbaar om elektriciteit op te wekken uit waterkracht. Grootschalige toepassing daarvan vergt echter verdere doorontwikkeling voordat met andere duurzame energietechnologieën concurrerende kostprijzen aan de orde zullen zijn. Grootschalige offshore toepassingen van energie uit water kennen eveneens een grote ruimtebehoefte.
2a Zonnepanelen worden steeds goedkoper, efficiënter en makkelijker in te bouwen. Windmolens op zee zijn kwetsbaar en uiterst kostbaar in zowel de aanbouw als onderhoud.	De kWh prijs van elektriciteit uit zonnepanelen ontloopt die van windmolens op zee niet zo veel. In die kWh prijs zitten alle kosten (productie, montage, onderhoud) verdisconteerd.
2b Het project is horizonvervuilend.	Zie paragraaf 2.7 Zichtbaarheid.
3a Worden de gevolgen voor Natura 2000 gebieden op land ook betrokken in de beoordeling?	De gevolgen voor Natura 2000 gebieden op land zijn op hoofdlijnen in het planMER en de Passende Beoordeling beschreven. In meer detail gaat het kabinet hierop in bij de nadere bepaling van de omvang en de ligging van de locaties voor windparken.
4a Er ontbreekt financiële informatie over kosten en opbrengsten van windmolenparken op zee. Zijn windmolenparken op zee rendabel?	Voor alle vormen van duurzame energie, dus ook windenergie, geldt vooralsnog dat deze financieel niet rendabel zijn. Voor het realiseren van de kabinetsdoelstelling van 16% hernieuwbare energie in 2023 is dan ook de inzet van publieke middelen via de Stimuleringsregeling Duurzame Energie Plus (SDE+) voorzien.
5a 1. Windenergie is onbetrouwbaar, 2. De keuze voor veel windenergie is voorbarig en 3. Met windmolens wordt niet bereikt waar het voor bedoeld is.	Ad 1. Natuurlijk waait het niet altijd even hard, maar er zijn voldoende oplossingen om daar mee om te gaan. Ad 2. Gezaghebbende instituten zoals Energiecentrum Nederland (ECN) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) geven aan dat de doelstelling van 14% duurzame energie alleen gehaald kan worden wanneer windenergie op land en - op zee een grote bijdrage leveren. Ad 3. Windenergie draagt bij aan het behalen van de duurzame energiedoelstelling en dat is ook de bedoeling.

Samenvatting zienswijze	Reactie
5b Aan windenergie dient de eis te worden gesteld minstens één week productie te bufferen, zodat het elektriciteitsnet stabiel blijft en gascentrales niet standby hoeven te staan.	De Transmission System Operator (TSO, TenneT) heeft de algemene verantwoordelijkheid voor de balanshandhaving, ondermeer via het systeem van programmaverantwoordelijkheid en de balanceringsmarkt. Marktpartijen (afnemers en producenten) hebben beiden hun verantwoordelijkheden in het systeem van programmaverantwoordelijkheid om het elektriciteitsprogramma na te komen en in balans te zijn. Als er onbalans dreigt in de programma's van marktpartijen dan kunnen deze op de balanceringsmarkt stroom in- of verkopen om daarmee alsnog in balans te zijn. De eis voor windenergie om minstens één week productie te (kunnen) bufferen is daarbij niet aan de orde.
5c Er is nog voor zo'n 200 jaar fossiele energie. Geld dient dus besteed te worden aan research (opslag, kernenergie, synthese van koolwaterstoffen), niet aan productie.	Zie paragraaf 2.1 Energiebeleid.
5d Door windmolenparken in gebruik te nemen zal de CO2 uitstoot zeer beperkt dalen. De investering in windmolenparken kan beter worden aangewend voor onderzoek naar efficiëntere middelen.	In het energierapport (2011) staat dat de energiehuishouding duurzamer moet en minder afhankelijk moet worden van schaarser wordende fossiele brandstoffen. Daarom zijn voor de korte termijn concrete doelen afgesproken. zie tevens inleiding, paragraaf 2.1 Energiebeleid. De overheid steekt ook geld in innovatie: in 2014 in 7 topsectoren 118 miljoen euro.
5e De invloed van CO2 op het klimaat staat niet vast. Klimaatalarmisme is virtueel. Het zit in computermodellen, die het overigens de afgelopen 16 jaar hebben laten afweten.	Zie paragraaf 2.1 Energiebeleid.
5f Windmolens, zeker zonder buffercapaciteit, spelen geen rol voor de energietransitie. Bij afwezigheid van fossiele energie leveren windmolens te weinig energie om een industriële samenleving in de lucht te houden.	Zie paragraaf 2.1 Energiebeleid.
5g Het aangeven van de windmolencapaciteit in bediende huishoudens is misleidend: huishoudens verbruiken slechts 5% van de landelijke energie	Dit is een getal ter illustratie. De bedoeling ervan is dat de lezer het kan relateren aan iets waarover hij zich een voorstelling kan maken. Conform het Energieakkoord zal windenergie op zee in 2023 in circa 2,5% van het totale Nederlandse (finaal) energiegebruik voorzien.
5h Technologische ontwikkelingen en vooruitgang hebben een aantal algemene eigenschappen: producten worden betrouwbaarder, goedkoper en kleiner. Door deze eigenschappen worden ze beschikbaar voor een breder publiek. Bij windmolens moet voor alle punten geconcludeerd worden dat ze een sterke achteruitgang betekenen.	Door technologische ontwikkeling van nieuwe windmolens wordt windenergie steeds goedkoper en betrouwbaarder. De reden dat windmolens groter zijn geworden is dat grotere windturbines een hoger rendement hebben.
6a Voor de westlandse kust is een groot schaliegas gebied aanwezig, waardoor dit gebied waarin Q10 zich bevindt niet uitgegeven dient te worden voor windenergie. Winning van schaliegas op zee, ver weg van drink- en oppervlaktewater, zal in komende crisistijd wellicht noodzakelijk zijn om onze financiën op pijl te houden.	Eneco heeft een vergunning voor windpark Luchterduinen, voorheen genaamd Q10. Deze Structuurvisie verandert daar niets aan. De ruimtelijke reservering in deze Structuurvisie voor het windpark is nodig om aan de verwachte behoefte aan windenergie op zee te kunnen voldoen, daarbij wordt een afweging gemaakt tussen verschillende gebruiksmogelijkheden en alternatieve locaties. In een groot deel van de Noordzee is schaliegas te vinden. Bij het opstellen van de Structuurvisie Windenergie op Zee wordt ervan uitgegaan dat winning van schaliegas op het Nederlands deel van de Noordzee lange tijd nog niet economisch rendabel zal zijn. Ruimtelijk beleid ten aanzien van het omgaan met aanwezige voorraden schaliegas zal worden opgenomen in de Rijksstructuurvisie Schaliegas en de Rijksstructuurvisie Ondergrond (STRONG). Met betrekking tot de Noordzee zal dat in samenhang moeten worden gezien met het ruimtelijke beleid zoals opgenomen in het Nationaal Waterplan.
6b Wat is de noodzaak om windenergie binnen de 12-mijlszone mogelijk te maken? De Haalbaarheidsstudie heeft geen meerwaarde.	Om de ambitie van duurzame energie te kunnen realiseren tegen zo laag mogelijke kosten, moeten alle zeilen worden bijgezet en onderzoekt het kabinet ook of het mogelijk is binnen de 12-mijlszone ruimte voor windenergie te vinden. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.

Samenvatting zienswijze	Reactie
6c Wat is de relatie tussen de NRD en de Haalbaarheidsstudie? Wat is de relatie tussen het plannen binnen en buiten de 12-mijlszone?	De NRD gaat over de reikwijdte en het detailniveau van de informatie die in het milieu-effectrapport (MER) moet worden opgenomen en die gericht is op wat relevant is voor het plan. Een NRD wordt in het begin van de procedure tot vaststelling van een plan gemaakt, want is van belang voor het nog op te stellen MER. In de Structuurvisie worden gebieden aangewezen buiten de 12-mijlszone. In de Haalbaarheidsstudie wordt onderzocht of het mogelijk is om ook binnen de 12-mijlszone gebieden aan te wijzen voor windparken. Deze Haalbaarheidsstudie is geen NRD. Voor de gebieden binnen de 12-mijlszone is nog geen planprocedure gestart. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.
6d Voor vrij uitzicht op zee is plaatsing in de duinen een oplossing, dan staan ze achter je.	Wordt voor kennisgeving aangenomen. Ik zou zeggen dat deze structuurvisie alleen gaat over Windenergie op zee en dat Wind op Land gaat over windturbines op land en welke keuzes daar zijn gemaakt. Ook nog toevoegen dat zowel wind op land als op zee nodig is om de duurzaamheidsdoelstelling te halen.
6e De aanlanding van de stroomkabels aan land wordt niet behandeld. Het eerdere idee om dit vlakbij badplaats Kijkduin te doen wekte veel verwondering en weerstand.	Er zijn meerdere ruimtelijke scenario's voor aansluiting van windparken op het net op land mogelijk. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatierегeling ingepast worden, conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Wateringen staat in de Structuurvisie genoemd als één van de mogelijkheden voor aanlanding van windenergie uit het gebied Hollandse Kust. Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
7a Tot op heden is klimaatverandering niet wetenschappelijk aangetoond.	Zie paragraaf 2.1 Energiebeleid.
7b De duurzaamheid van windenergie is niet aangetoond. Het ontwikkelen, fabriceren en onderhouden van de windmolenparken heeft niets duurzaam.	Een windmolen produceert in een half jaar de energie die wordt gebruikt om de windmolen te produceren. Een windmolen gaat 15 tot 20 jaar mee. Per saldo wordt dus veel meer fossiele brandstof vermeden dan het kost om de windmolen te produceren. In die zin zijn windmolens duurzaam.
7c Grootschalige windmolenparken zijn lelijk en geven geluidsoverlast.	Wordt voor kennisgeving aangenomen. Zie paragraaf 2.7 Zichtbaarheid.
7d Ik vind dat de parken onder geen enkel beding mogen worden gebouwd! Liever gewoon mooie kernenergie. Stop daar eens wetenschappelijk onderzoek in!	Het kabinet heeft een doelstelling van 14% hernieuwbare energie in 2020, overeenkomstig de EU doelstelling voor Nederland, en 16% in 2023. Kernenergie is geen hernieuwbare energiebron en draagt dus niet bij aan de hernieuwbare energiedoelstelling. Kernenergie is als zodanig dus geen alternatief voor windparken. Er zijn op dit moment geen actieve initiatieven voor nieuwe kerncentrales in Nederland. Wel vindt er onderzoek naar kernenergie plaats, bijvoorbeeld bij de Technische Universiteit Delft en bij de Nuclear Research & consultancy Group (NRG) in Petten.
8a Draaiende windmolens verstoren het zicht overdag. Lampen van de mijnbouw- en onderhoudsboten verstoren het zicht 's nachts. De schade aan de volksgezondheid en het arbeidsvermogen is niet in geld uit te drukken, maar zal groot zijn.	Wordt voor kennisgeving aangenomen. Het effect van lichtvervuiling 's nachts en mogelijke effecten daarvan op de volksgezondheid zijn op basis van literatuuronderzoek op hoofdlijnen meegenomen in het planMER. Zie tevens paragraaf 2.7 Zichtbaarheid.

Samenvatting zienswijze	Reactie
<p>9a De MER studie richt zich uitsluitend op de economische activiteiten en niet op de invloed daarvan op het Nationaal Park Schiermonnikoog, in het bijzonder op de ongereptheid van het gebied. Ook gaat de MER studie niet in op de status en het belang van het Wereld Erfgoed Waddenzee en de mogelijke gevolgen daarvan op dit gebied.</p>	<p>Het fenomeen ‘nationaal park Schiermonnikoog’ wordt inderdaad niet specifiek geadresseerd. Overigens ligt de begrenzing van dit nationale park (met delen binnen drie Natura 2000 gebieden, te weten Waddenzee, Noordzeekustzone en duinen Schiermonnikoog) ver buiten de contouren van de aanwijzing van het windenergiegebied Ten Noorden van de Waddeneilanden (TNW), zodat er sowieso niet of nauwelijks sprake zal zijn van een directe invloed en dus ook niet van significante effecten (zie planMER). Eventueel meer indirecte invloeden op het gebied van het nationaal park Schiermonnikoog, alsmede op het Wereld Erfgoed Waddenzee (bijvoorbeeld via kabels en leidingen) komen aan de orde in de zogenaamde Milieu-effectstudie (MES) kabels en leidingen Waddenzee waar in het planMER ook aan is gerefereerd. Hierin komen de achterliggende belangen als recreatie, natuur en landschap wel aan de orde. De zeer strikte beschermingsstatus van de Natura 2000 gebieden Noordzeekustzone en Waddenzee (veel dichter bij TNW gelegen) komen in het planMER en de Passende Beoordeling uitgebreid aan de orde.</p>
<p>9b Er is geen aandacht voor voorlichting in Noord Nederland</p>	<p>Veel belangenorganisaties zijn op nationaal niveau georganiseerd. Hiervoor zijn in het kader van hun betrokkenheid bij de aanwijzing van de Hollandse kust bijeenkomsten georganiseerd. Voor de regionale overheden is ten behoeve van de aanwijzing van gebieden ten Noorden van de Waddeneilanden een aparte bijeenkomst geweest op 10 oktober 2012. Voor regionale belangengroepen is geen aparte bijeenkomst georganiseerd vanuit de inschatting dat de aan te wijzen gebieden zodanig ver uit de kust liggen dat deze niet van invloed zijn op regionale belangen. Bij deze zienswijzenprocedure worden regionale belangen betrokken bij de totstandkoming van de Structuurvisie. Ook bij de verdere uitwerking van de Structuurvisie zijn regionale belangen betrokken.</p>
<p>9c Op geen enkele wijze wordt het cumulatief effect van de vele energie en mijnbouwactiviteiten op de Noordzee en Noordzeekustzone in beeld gebracht. Ook niet de effecten van de werken op zich zelf (waaronder kabels en leidingen in Noordzee, Noordzeekustzone, Waddenzee, door de Waddenzee en de aanlanding van deze kabels en leidingen). Het onderzoeksrapport over de milieu-effecten ten behoeve van de Structuurvisie gaat hier niet op in. Nadrukkelijk verzoeken wij u het cumulatief effect in uw MER studie te betrekken.</p>	<p>In het planMER en de daarbij behorende Passende Beoordelingen worden ook de cumulatieve effecten van windparken en waar relevant ook andere menselijke activiteiten op natuur en milieu van het Nederlandse kustgebied (en in het bijzonder op de daarbinnen aangewezen Natura 2000 gebieden) uitgebreid behandeld.</p>
<p>9d Het wordt als een gemis ervaren dat de daadwerkelijke selectie van de locaties aan de markt wordt overgelaten. Hierdoor blijft het onduidelijk welke effecten de uiteindelijke activiteiten zullen hebben. Deze effecten dienen nu al benoemd te worden en moeten worden betrokken bij de uiteindelijke gebiedskeuze.</p>	<p>De keuze van windenergiegebieden is mede gebaseerd op een planMER en een Passende Beoordeling. De geschiktheid van de potentiële gebieden wordt hierin beoordeeld op allerlei aspecten, zoals landschap, recreatie, archeologie, bodem en water, natuur, klimaat, de verschillende gebruikersfuncties en kustveiligheid. Zowel voor het gebied Hollandse Kust als voor het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden zijn een planMER en een Passende Beoordeling opgesteld. Voor beide gebieden is voor het planMER ook een scheepvaartrisiko-analyse uitgevoerd. Het te ontwikkelen uitgiftestelsel gaat uit van ruimtelijke sturing door het Rijk, waarbij een afweging plaatsvindt tussen alle relevante aspecten.</p>
<p>9e Wij verzoeken u de Structuurvisie breder uit te voeren en alle activiteiten en gevolgen daarvan (genoemd zijn ook de kabels en leidingen en aanlandingen) zowel buiten als ook binnen de 12-mijlszone gelijktijdig in beeld te brengen.</p>	<p>Indien het kabinet op basis van de Haalbaarheidsstudie besluit om gebieden binnen de 12-mijlszone aan te wijzen voor windenergie, dan zal in dat besluit ook de samenhang met de gebieden voor windenergie buiten de 12-mijlszone worden beoordeeld en betrokken bij het al dan niet aanwijzen van de gebieden. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.</p>
<p>9f De Structuurvisie leidt er toe dat er economische activiteiten in de aangewezen gebieden zullen plaatsvinden. Dit gebeurt onder de vlag van de Rijkscoördinatieregeling. Van het Rijk mag verwacht worden dat de daarin geregelde coördinatietaak wordt nagekomen. Dit wordt gemist in deze planstudie MER.</p>	<p>De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming.</p>

Samenvatting zienswijze	Reactie
9g De Structuurvisie is te sectoraal en begrenst alleen windenergie. Er zijn vele andere economische activiteiten in de Noordzee, Wadden en de aangrenzende kustgebieden. De Structuurvisie dient duidelijk in beeld te brengen wat de (cumulatieve) effecten zijn van de voorgenomen activiteiten op de omliggende gebieden.	Het planMER gaat in op de (cumulatieve) effecten van de voorgenomen activiteiten op de aangewezen en omliggende gebieden.
10a Het plaatsen van windturbines kan de goede werking van communicatie- en surveillanceapparatuur voor vliegtuigen beïnvloeden. LVNL zal de gevolgen van de geplande windturbineparken op het radiocommunicatie- en radarsignaal moeten beoordelen. Hierbij moet rekening worden gehouden met de uitbreiding en realisatie van de nieuwe systemen. Graag ziet Luchtverkeersleiding Nederland dit belang geborgd.	In het planMER is rekening gehouden met communicatie- en surveillanceapparatuur voor vliegtuigen. De tekst in het planMER is afgestemd met de LVNL. Het schaalniveau van de Structuurvisie is onvoldoende onderscheidend om hiermee rekening te kunnen houden. Bij de nadere bepaling van de omvang en de ligging van de locaties voor windparken zal het Rijk hiermee rekening houden.
11a TenneT heeft er belang bij dat er wordt aangesloten bij de doelstellingen en lopende en geplande projecten van TenneT.	Er komt, daar waar dit efficiënter is dan een directe aansluiting van windparken op het landelijke hoogspanningsnet, een net op zee. TenneT krijgt de verantwoordelijkheid hiervoor. Over de vormgeving en randvoorwaarden zal op korte termijn een besluit worden genomen door het kabinet. Zo nodig zal dit vervolgens in wetgeving worden verwerkt.
11b De windparken op zee zullen in de toekomst moeten worden aangesloten op het hoogspanningsnet op land dat door TenneT beheerd wordt. Om procesrisico's te beperken en waar mogelijk uit te sluiten wil TenneT nadrukkelijk betrokken worden in de overlegstructuren met betrekking tot de Structuurvisie.	Zie reactie bij 11a.
11c Voor TenneT is het van belang te benadrukken dat meerdere ruimtelijke scenario's voor aansluiting van windparken op het net op land mogelijk zijn. Te denken valt aan radiale aansluiting van afzonderlijke windparken, een bundeling van aansluitingen in een corridor of de aanleg van een stopcontact of net op zee. TenneT acht het van belang dat de aansluiting op land op een ruimtelijk efficiënte en kosteneffectieve manier kan worden gerealiseerd.	Het kabinet onderschrijft het belang van een ruimtelijk efficiënte en kosteneffectieve aansluiting van windparken op het net op land. Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
11d TenneT wijst er op dat het realiseren van de aansluiting van een windpark op zee op het hoogspanningsnet op land doorgaans een substantieel langere doorlooptijd kent dan het realiseren van een windpark op zee. Dit betekent dat vroegtijdige planning van de aansluiting een absolute vereiste is voor een tijdige ingebruikname van het windpark.	Het is bekend dat met name het realiseren van een tracé op land voor de aansluitkabel van een windpark veel tijd kost en daarmee veelal het tijdskritieke pad vormt. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatie-regeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
11e TenneT constateert dat nabijheid van windenergiegebieden en grote concentraties verbruikers in principe gunstig is vanuit netstrategie. Dit betekent dat het windenergiegebied Hollandse Kust de voorkeur heeft vanwege de nabijheid tot de verbruikers in de Randstad.	Wordt voor kennisgeving aangenomen. Het kabinet streeft naar een zo kosteneffectief mogelijk opgesteld vermogen en het leggen van een basis voor een verdere doorgroei na 2023. Het kabinet kiest hierbij zowel voor gebieden dichterbij - als verder uit de kust. Zie verder paragraaf 2.2 Gebiedskeuze en paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
12a De Structuurvisie biedt een kader voor afstemming tussen partijen die offshore activiteiten ontwikkelen. Spelregels hieromtrent dienen voorafgaand aan de uitgifte te worden vastgelegd.	Binnen de aangewezen windenergiegebieden wordt alleen toestemming gegeven voor de bouw van windparken binnen de kaders van de nog in ontwikkeling zijnde regelgeving voor windparken. In het Nationaal Waterplan (NWP) is voor ronde 3 een andere aanpak gekozen: Het kabinet wijst in het NWP gebieden aan waarbinnen windparken mogen worden gebouwd. Met inachtneming van bestaande vergunningen is windenergie op zee uitsluitend toegestaan binnen in het NWP aangewezen gebieden. De belangenafweging wordt vooral gedaan op het niveau van de Structuurvisie. De uitgifte van locaties voor windparken geschiedt door de overheid waarbij ruimte en financiering nadrukkelijk worden gekoppeld. Dit vereist een nieuw juridisch kader in de vorm van een nieuw uitgiftestelsel. Conform het Energieakkoord wordt, op initiatief van de minister van Economische Zaken, gewerkt aan het opstellen van een robuust wettelijk kader.

Samenvatting zienswijze	Reactie
12b Nuon is benieuwd hoe in het vervolgtraject de samenhang tussen de uitkomsten van de Haalbaarheidsstudie voor windenergie binnen de 12-mijlszone en de Structuurvisie wordt beoordeeld.	Indien het kabinet op basis van de Haalbaarheidsstudie besluit om gebieden binnen de 12-mijlszone aan te wijzen voor windenergie, dan zal in dat besluit ook de samenhang met de gebieden voor windenergie buiten de 12-mijlszone worden beoordeeld, en betrokken bij het al dan niet aanwijzen van de gebieden. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.
12c Nearshore is geen alternatief voor bestaande vergunningen omdat de doorlooptijd hiervan langer is.	Besluitvorming over de rol van de bestaande Ronde 2 vergunningen zal plaatsvinden in het kader van de uitwerking van nieuwe wetgeving ten behoeve van de uitgifte van gebieden voor windparken.
12d De beoogde prijsreductie die vaak aan nearshore wordt toegeschreven moet niet worden overschat. Gezien de schaalgrootte van de nearshore projecten zijn offshore transformator-stations benodigd. De feitelijke kostenbesparing blijft dus beperkt tot een kortere kabel en kortere aanvaartijden voor onderhoudspersoneel.	In het kader van de Haalbaarheidsstudie 12-mijlszone wordt een kostenvergelijking gemaakt tussen windparken binnen en buiten de 12-mijlszone. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.
12e In het Nationaal Waterplan is voor Ronde 3 een andere aanpak gekozen. Onderdeel hiervan is dat er gebieden worden aangewezen waarbinnen windparken mogen worden gebouwd. Nuon krijgt graag antwoord op de vraag waar deze aanpak ten opzichte van Ronde 2 nog meer uit bestaat.	Het Nationaal Waterplan heeft, voor wat de ruimtelijke onderdelen betreft, de status van een structuurvisie. In het Nationaal Waterplan uit 2009 zijn gebieden op zee aangewezen, die geschikt worden bevonden voor toekomstige windenergie. Met inachtneming van bestaande vergunningen is windenergie op zee uitsluitend toegestaan binnen in een structuurvisie aangewezen gebieden. Dit beleid beoogt meer helderheid te geven aan geïnteresseerde partijen over de gebieden waar te zijner tijd windenergie op zee mogelijk is. In het Nationaal Waterplan is een zoekopdracht aangekondigd van nog eens 3000MW dicht bij de Hollandse Kust en een zoekopdracht Ten Noorden van de Waddeneilanden. Met onderhavige Structuurvisie wordt invulling aan die zoekopdrachten gegeven. De Structuurvisie beoogt het aanwijzen van gebieden.
12f NUON krijgt graag inzicht op welke manier bij het opstellen van de Structuurvisie rekenschap is gegeven van de uitkomsten van de evaluatie van Ronde 2.	Er is geen directe relatie tussen de aanwijzing van windgebieden in deze Structuurvisie en de inventarisatie van leerervaringen uit Ronde 2. Bij de verdere uitwerking van beleid kunnen die leerervaringen wel meegenomen worden. De ruimtelijke belangenafweging wordt vooral gedaan op het niveau van de Structuurvisie. De uitgifte van locaties voor windparken geschiedt door de overheid waarbij ruimte en financiering nadrukkelijk worden gekoppeld. Conform het Energieakkoord wordt, op initiatief van het ministerie van Economische Zaken, gewerkt aan het opstellen van een robuust wettelijk kader om de realisatie van de doelstelling mogelijk te maken.
12g In paragraaf 1.7 van de Structuurvisie staat: “ (...) de overige negen vergunningen krijgen tot 2020 de tijd om in de vergunde ruimte een windpark te realiseren”. Dit moet echter zijn: ‘volgens de nu voorliggende beleidsregels krijgen de vergunninghouders van de overige negen vergunningen tot 2020 de tijd om de vergunning geheel of gedeeltelijk te gebruiken’.	Op 1 juli 2013 zijn de Beleidsregels intrekken watervergunningen windturbineparken in de exclusieve economische zone (hierna: de Beleidsregels) bekendgemaakt (Stcrt. 28 augustus 2013, nr. 21981). In artikel 2 van de Beleidsregels is bepaald dat het bevoegd gezag uiterlijk in 2020 overgaat tot het geheel of gedeeltelijk intrekken van de vergunning indien de vergunning geheel onderscheidenlijk gedeeltelijk niet is gebruikt. Dat betekent dat de overige negen vergunningen tot 2020 de tijd krijgen om in de vergunde ruimte een windpark te realiseren. De vermelding in het voornemen van de Structuurvisie is derhalve juist omdat op dat moment de Beleidsregels nog niet gepubliceerd waren. Bij het vaststellen van (het ontwerp van) de Structuurvisie zal uw toevoeging volledigheidshalve verwerkt worden.
12h De bestaande en verlengde vergunningen dienen in het MER en de Structuurvisie als beoordelingscriterium te worden meegenomen, zoals ook bestaande andere activiteiten zijn meegenomen. Deze vergunningen zijn immers afgegeven en op deze locaties hebben vergunninghouders het recht tot bouwen van windturbines.	Dit is kwalitatief meegenomen in het planMER.

Samenvatting zienswijze	Reactie
12i In de Structuurvisie wordt geen integrale afweging gedaan tussen de aangewezen gebieden binnen de Structuurvisie (HK en TNW) en de gebieden daarbuiten. Als gezocht wordt naar het zo efficiënt mogelijk realiseren van windenergie op zee, is een dergelijke integrale afweging nodig.	Het kabinet streeft naar een zo kosteneffectief mogelijk opgesteld vermogen en het leggen van een basis voor een verdere doorgroei na 2023. Het kabinet kiest hierbij zowel voor gebieden dichterbij - als verder uit de kust. Zie verder paragraaf 2.2 Gebiedskeuze.
12j In deze structuurvisie wordt niet ingegaan op beleid voor 'het Net op Zee', 'het Uitgiftebeleid' en de financiering van Ronde 3. Nuon is van mening dat het aangekondigde beleid op deze zaken essentieel is om windenergie binnen de aangewezen gebieden van de Structuurvisie mogelijk te maken.	De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming. Het net op zee, de financiering van ronde 3 en een wettelijk stelsel voor uitgifte, zijn momenteel in voorbereiding. Nuon is daarbij betrokken, net als andere bedrijven uit de energiesector. Medio 2014 zal het kabinet hierover wet- en regelgeving aanbieden aan de Tweede Kamer.
12k Nuon pleit voor transparante, generieke regels met betrekking tot afstanden tot scheepvaartroutes die zo min mogelijk beperkend zijn voor windenergie en tegelijkertijd de veiligheid waarborgen, in plaats van maatwerkoplossingen die in de praktijk arbitrair zullen zijn. Pas wanneer algemene regels niet mogelijk zijn, kan maatwerk een uitkomst bieden.	Voor de afstanden tussen windparken en scheepvaartroutes is een afwegingskader ontwikkeld, dat is toegepast bij het aanwijzen van de gebieden in de Structuurvisie. Zie verder paragraaf 2.4 Afwegingskader scheepvaart.
12l Wanneer de ruimte voor aanvliegroutes voor helikopters teruggebracht worden tot hetgeen noodzakelijk is, wordt de ruimte voor windenergie op zee niet onnodig geminimaliseerd. Zie hiervoor de notitie vliegveiligheid in relatie tot offshore windparken. Indien de afstandseis van 5 NM niet wordt herzien, zullen de vergunde en verlengde locaties buiten het zoekgebied vallen.	De afstanden tussen windparken en huidige en toekomstige mijnbouwactiviteiten komen in een later stadium aan de orde, in overleg met de sector. Zie verder paragraaf 2.5 Olie- en gaswinning.
12m Nuon verzoekt dat er een verplichting komt voor kabel- en leidingexploitanten en de betrokken windontwikkelaar om via een gezamenlijk proces tot maatwerk te komen voor de afstand van een windpark tot aanwezige kabels en leidingen.	In overleg met betrokken partijen zal worden onderzocht in welke mate voor de afstand tot de windparken maatwerk mogelijk is. Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
12n Bij de maximale variant is geen rekening gehouden met bestaande kabels en leidingen (telecom en gas). Hierdoor zal de daadwerkelijke ruimte kleiner zijn dan nu wordt geschetst.	De aangewezen gebieden zijn inderdaad niet volledig te benutten voor windparken. Zie verder paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
12o Onder behoud van een aantal afwegingskaders kunnen de randen van militaire oefenterreinen zowel binnen als buiten de 12-mijlszone als geschikt aangemerkt worden.	Naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen is besloten om de westelijke begrenzing van het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden op te schuiven tot aan de scheepvaartroute. De zuidelijke begrenzing is niet aangepast. De militaire oefengebieden zijn nodig voor de uitvoering van Defensietaken en deze gebieden lenen zich vanwege de onveiligheid niet voor permanent medegebruik door windparken. Voor het eventueel als geschikt aanmerken van militaire oefenterreinen binnen de 12-mijlszone, zie de Haalbaarheidsstudie 12-mijlszone.
12p NUON is van mening dat de uiteindelijke ruimtelijke voorkeursvariant voor de Hollandse Kust in lijn moet liggen met de recente aanpassing van de vaartroutes en de bestaande en verlengde vergunningen.	De per 1 augustus 2013 gewijzigde scheepvaartroutes vormen het uitgangspunt voor het aanwijzen van de ruimte voor windenergie binnen het zoekgebied Hollandse Kust. Zie verder paragraaf 2.4 Afwegingskader scheepvaart.
12q Het is onduidelijk in de NRD hoe uitgaande van de minimale en maximale ruimtelijke variant een voorkeursvariant wordt vastgesteld.	Op basis van de milieu-effectbeoordeling van de minimum en maximum variant en het recent met de scheepvaartsector overeengekomen 'afwegingskader voor veilige afstanden tussen scheepvaartroutes en windparken op zee' is het voorkeursalternatief vastgesteld. Het voorkeursalternatief is tevens in het PlanMER beoordeeld.

Samenvatting zienswijze	Reactie
12r In de minimale variant dient er tevens ruimte gereserveerd te worden voor bestaande vergunningen. Op dit moment zijn de vergunningen wel ingetekend, maar wordt hier onvoldoende rekening mee gehouden.	Ten behoeve van het planMER is gewerkt met een minimale en een maximale variant. Voor beide varianten geldt dat deze inclusief de reeds afgegeven en nog in procedure zijnde vergunningen zijn. Het doel van deze varianten was om de bandbreedte te onderzoeken waarbinnen maatwerk mogelijk is. De aangewezen gebieden zijn inclusief de reeds afgegeven en nog in procedure zijn vergunningen.
12s Ten aanzien van het proces is het onduidelijk wanneer de Minister op zijn laatst een besluit zal nemen voor de vaststelling van de Structuurvisie. Nuon krijgt hier graag helderheid over.	Naar verwachting zal medio 2014 een besluit genomen worden over de vaststelling van de Structuurvisie.
12t Voor de planning en ontwikkeling van Nuon's portfolio en haar duurzame ambitie is duidelijkheid nodig over de termijn waarop additioneel ruimte voor windvermogen beschikbaar komt binnen de aangewezen zoekgebieden.	De planning is opgenomen in het Energie-akkoord voor duurzame groei. Hier staat aangegeven voor hoeveel MW het kabinet in de jaren 2015 tot 2019 zal aanbesteden. Overigens heeft de term "aanbesteden" in deze Structuurvisie niet dezelfde betekenis als in de aanbestedingswetgeving.
12u Het is niet duidelijk hoe de Structuurvisie zich verhoudt tot ander beleid ten aanzien van wind op zee, zoals Net op Zee, de financiering van offshore wind en het uitgiftestelsel.	De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming en is ruimtelijk het uitgangspunt voor verder beleid, bijvoorbeeld ten aanzien van het net op zee en het uitgiftestelsel. Uitwerking van aanvullend beleid staat los van het vinden van voldoende ruimte.
12v De verenigbaarheid van functies in de zoekgebieden kan beter worden beschreven en onderzocht. Nu kan een gebied slechts één functie hebben, waardoor er veel ruimte voor wind en andere functies verloren gaat.	Het kabinet volgt hiertoe het uitgangspunt uit het Nationaal Waterplan, zie paragraaf 2.2 Gebiedskeuze.
13a Wij zijn van mening dat het gebied boven de Wadden verder vergroot zou moeten worden. Er ligt een oefengebied van het Ministerie van Defensie, waar in potentie 5 tot 8 GW geplaatst kan worden en dat weinig obstakels kent. Richting het westen is ook genoeg ruimte: minstens tot de 5 NM zone om platform nabij de Gemini windparken.	Naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen is besloten om de westelijke begrenzing van het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden op te schuiven tot aan de scheepvaartroute. De zuidelijke begrenzing is niet aangepast. De militaire oefengebieden zijn nodig voor de uitvoering van defensietaken en deze gebieden lenen zich vanwege de onveiligheid niet voor permanent medegebruik door windparken.
13b Wij zijn een voorstander van het bundelen van kabels en leidingen en we pleiten ervoor dat dit aspect wordt meegenomen in de planMER. Daarnaast geniet het de voorkeur bij bundeling ook glasvezel mee te laten leggen welke beschikbaar is voor de markt van data-opslag en -uitwisseling.	De Structuurvisie is bedoeld voor het vinden van additionele ruimte voor windenergie op zee. De afweging inzake het verknopen met andere landen of het bundelen van kabels en leidingen vindt niet in deze Structuurvisie plaats. Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
13c Nog beter zou verknoping met diverse landen zijn (Europagrid).	Het beleid rondom de aansluiting van windparken op zee is nog in ontwikkeling. Medio 2014 zal het kabinet hierover wet- en regelgeving aanbieden aan de Tweede Kamer. Ook loopt onderzoek naar hoe de mogelijkheden van uitwisseling van stroom met andere landen kan worden vergroot.
13d De Eemshaven beschikt over ruimte en de benodigde infrastructuur voor verknoping (nu al Noorwegen, Denemarken in planvorming) en beschikbare infrastructuur voor aansluiting op het elektriciteitsnet.	Wordt voor kennisgeving aangenomen.
13e Het zou goed zijn indien er voor het windgebied Ten Noorden van de Waddeneilanden een maximale variant wordt ontwikkeld. Hierin dient rekening te worden gehouden met zowel de ruimte op de Waddenzee als de ruimte op het elektriciteitsnet op land. Het clusteren van parken in één gebied geeft kostenvoordelen.	In deze Structuurvisie is uitvoering gegeven aan de zoekopdrachten in het Nationaal Waterplan. Dat vormt het kader waarbinnen deze Structuurvisie tot stand is gekomen. Naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen is besloten om de westelijke begrenzing van het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden op te schuiven tot aan de scheepvaartroute. De zuidelijke begrenzing is niet aangepast. In het planMER zijn ook voor dit gebied een minimale en een maximale variant doorgekend.

Samenvatting zienswijze	Reactie
13f Indiene pleit er voor dat er bij het uitgeven van concessies aan de ontwikkelaars van de windparken meer verplichtingen worden opgenomen over het versterken van de regionale/nationale industrie.	De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming. Het opnemen van verplichtingen zoals bedoeld valt buiten de scope van de Structuurvisie. Het uitgiftestelsel is momenteel in voorbereiding. Medio 2014 zal het kabinet hierover wet- en regelgeving aanbieden aan de Tweede Kamer.
14a Is het realiseren van 6000 MW in 2020 een officiële doelstelling van deze regering?	Het Kabinet heeft het Energie-akkoord voor duurzame groei als uitgangspunt voor het beleid genomen. De doelstelling voor windenergie op zee die daarin is opgenomen is 4.450 MW operationeel in 2023. Daarmee moet in 2023 in ongeveer 2,5% van het totale Nederlandse (finaal) energiegebruik kunnen worden voorzien.
14b Hoe wordt omgegaan met de al aangewezen gebieden Borssele en IJmuiden Ver die reeds optellen tot 7.000 MW, gezien de doelstelling van 6000 MW in 2020?	Bij de uitgifte van locaties voor windparken zal het kabinet telkens een afweging maken tussen de verschillende gebieden dichterbij en verder van de kust. Zie tevens paragraaf 2.2 Gebiedskeuze.
14c De minimale grootte van windparken van 100 MW doet inbreuk op mogelijkheid om efficiëntie in de vorm van clustering na te streven. Schaalvoordelen van grotere (clusters van) windparken worden zo teniet gedaan. Wij vragen ons af in hoeverre dergelijke beperkte ruimtereserveringen realistisch zijn om economisch efficiënt wind op zee te ontwikkelen?	Hoewel grotere geclusterde parken ook de voorkeur hebben van het kabinet, is het om de doelstelling te halen wellicht ook noodzakelijk om kleinere gebieden aan te wijzen. Zie tevens paragraaf 2.2 Gebiedskeuze.
14d Wij zijn voorstander van een integrale aanwijzing van de ruimte voor windenergie op zee en willen daarom pleiten voor het meenemen van de resultaten van de Haalbaarheidsstudie (binnen de 12-mijlszone) bij de vaststelling van de Structuurvisie.	Integreren van de Structuurvisie en de Haalbaarheidsstudie 12-mijlszone zou de Structuurvisie vertragen. Indien het kabinet op basis van de Haalbaarheidsstudie besluit om gebieden binnen de 12-mijlszone aan te wijzen voor windenergie, dan zal in dat besluit ook de samenhang met de gebieden voor windenergie buiten de 12-mijlszone worden beoordeeld, en betrokken bij het al dan niet aanwijzen van de gebieden. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.
14e Kunt u toelichten welke status de subsidiaire aanvraag voor het park Helmveld heeft en hoe u de verhouding ziet tussen deze aanvraag en het van kracht zijnde moratorium danwel toekomstig beleid?	De subsidiaire aanvraag voor windturbinepark Helmveld is ingediend op 31 januari 2008. Het moratorium is op 1 april 2008 van kracht geworden (Stc. 7 april 2008, 67). Het moratorium is om die reden niet van toepassing op de aanvraag voor windturbinepark Helmveld. Het bevoegd gezag is met initiatiefnemer in overleg ter voorbereiding van de besluitvorming over de aanvraag. Tot op heden is er derhalve nog geen besluit op de aanvraag genomen.
14f Wij verzoeken u om te bevestigen dat de mogelijkheid tot maatwerk met betrekking tot de veiligheidsafstanden (aanpassing van de 5 NM en 2 NM zone ten aanzien van respectievelijk bereikbaarheid van mijnbouwplatforms en afstand tot vaarroutes) voor alle, ook eerder, aangewezen gebieden van toepassing is.	Het kabinet zal bezien of het mogelijk is om een nadere invulling te geven aan het 'tenzij'-principe voor de afstand tot mijnbouwplatforms. Zie verder paragraaf 2.5 Olie- en gaswinning. Voor veiligheidsafstanden tot scheepvaart is een 'afwegingskader voor veilige afstanden tussen scheepvaartroutes en windparken op zee' opgesteld. Zie verder paragraaf 2.4 Afwegingskader scheepvaart.
14g Hoe verhoudt te ontwikkelen beleid voor aanwijzing HK en TNW zich tot eerder aangewezen gebieden? In onze visie zouden HK en TNW eenzelfde status als reeds aangewezen gebieden moeten hebben.	De Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee is een partiële herziening van het Nationaal Waterplan (en de daarbij behorende Beleidsnota Noordzee) en moet in samenhang hiermee worden gelezen. De gebieden Hollandse Kust en Ten Noorden van de Waddeneilanden krijgen dezelfde status als de reeds in het Nationaal Waterplan aangewezen gebieden.

Samenvatting zienswijze	Reactie
14h De ruimtelijke reservering zou gekoppeld moeten zijn aan het beleid dat ingezet gaat worden om te komen tot realisatie. Te denken valt aan toekomstig beleid met betrekking tot subsidies, uitgiftestelsel en beleidsmaatregelen voor de vergunningen. Een eerste perspectief op dit toekomstige beleid is nog niet opgenomen, maar is naar onze mening wel noodzakelijk voor realiseerbaarheid van de beleidsdoelstellingen.	De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming. Het vinden van additionele ruimte voor windenergie op zee in deze structuurvisie staat los van de uitwerking van een nader stimuleringsbeleid voor windenergie op zee. De wetgeving voor het uitgiftestelsel is momenteel in voorbereiding. Medio 2014 zal het kabinet hierover wet- en regelgeving aanbieden aan de Tweede Kamer.
14i Belangrijk integraal onderdeel van het beleid om te komen tot realisatie is de ruimtelijke inpassing van de benodigde netaansluiting. Dit ook in relatie tot de Structuurvisie Wind op Land en de evaluatie van het SEV. Wij zijn van mening dat de structuurvisie nog onvoldoende aandacht aan dit vraagstuk besteedt.	Er zijn meerdere ruimtelijke scenario's voor aansluiting van windparken op het net op land mogelijk. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatierегeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
14j In paragraaf 3.1. gaat u in op de methodiek van de afweging van belangen. Het is ons niet duidelijk hoe de scores op de verschillende elementen zich tot elkaar verhouden. Weegt een + score op een willekeurig element onder de categorie profit even zwaar als een + score op een willekeurig element onder de categorie planet?	De scores geven een relatieve weging aan binnen een categorie. Een weging tussen categoriën vindt niet plaats. Dit betekent dus dat een plus in de categorie Profit niet hetzelfde hoeft te betekenen in waarde als een plus binnen de categorie Planet.
15a In de Structuurvisie dient, net als in het NWP te worden opgenomen dat wind een activiteit van nationaal belang is.	De Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee is een partiële herziening van het Nationaal Waterplan (NWP) (en de daarbij behorende Beleidsnota Noordzee) en moet in samenhang hiermee worden gelezen. In het Nationaal Waterplan is al opgenomen dat windenergie op zee een activiteit van nationaal belang is.
15b De uitgangspunten en de omvang van de Structuurvisie moeten preciezer worden benoemd. Deze Rijksstructuurvisie Wind op Zee gaat niet over alle windenergie op de hele Noordzee en er moet worden voorkomen dat dat beeld gaat ontstaan.	De Structuurvisie richt zich op het nader concretiseren en aanwijzen van de zoekgebieden Hollandse Kust en Ten Noorden van de Waddeneilanden. Deze gebieden liggen buiten de zogeheten 12-mijlszone (circa 22 km.). Daarnaast worden het NWP en de Beleidsnota Noordzee op een aantal punten door de Structuurvisie gewijzigd en aangevuld. Daar waar dit aan de orde is, is dit in de Structuurvisie aangegeven. De Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee is een partiële herziening van het Nationaal Waterplan (en de daarbij behorende Beleidsnota Noordzee) en moet in samenhang hiermee worden gelezen.
15c Gezien de doelstellingen van Nederland voor 2050, moet in de toekomst nog meer ruimte gevonden worden op het Nederlands deel van de Noordzee. Bij het noemen van de 6.000MW moet dan ook door precieze formulering duidelijk worden gemaakt dat dit slechts een eerste stap is. De Nederlandse en Europese doelstellingen voor klimaatgasreductie in 2050 vergen ook richting 2030 grote omschakelingen.	De verwachting is dat de gereserveerde ruimte voor windenergie in het NWP aangevuld met de gebieden die in de Structuurvisie worden genoemd voldoende zal zijn voor de ambities in de komende 10 tot 15 jaar. De verwachting is dat het NWP aangevuld zal worden met meer windgebieden op zee, wanneer blijkt dat de beschikbare ruimte niet toereikend zal zijn.
15d Gezien de Nederlandse en Europese doelstellingen voor klimaatgasreductie in 2050 is het te verwachten dat in 2030 ruimte voor minstens 16 GW offshore wind op de Noordzee benut zal worden. Daarom zullen ook met het ministerie van Defensie goede afspraken gemaakt moeten worden die in de toekomst ruimte voor wind opleveren.	Naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen is besloten om de westelijke begrenzing van het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden op te schuiven tot aan de scheepvaartroute. De zuidelijke begrenzing is niet aangepast. De militaire oefengebieden zijn nodig voor de uitvoering van defensietaken en deze gebieden lenen zich vanwege de onveiligheid niet voor permanent medegebruik door windparken.
15e Wij denken dat het wenselijk is om op locaties waar dat mogelijk is grotere parken te bouwen, vanwege de mogelijke 'economies of scale'. In geval van minder ruimte is het vervolgens ook mogelijk om kleinere parken te bouwen, bijvoorbeeld als er sprake is van meer versnippering als gevolg van aanwezigheid van meerdere gebruiksfuncties, of dichter bij de kust.	Hoewel grotere geclusterde parken ook de voorkeur hebben van het kabinet, is het om de doelstelling te halen wellicht ook noodzakelijk om kleinere gebieden aan te wijzen. Zie tevens paragraaf 2.2 Gebiedskeuze.

Samenvatting zienswijze	Reactie
<p>15f Om aan de Europese duurzame energiedoelstelling te kunnen voldoen, is ruimte voor wind alleen niet afdoende. Gelijktijdig met het ontwikkelen van de Structuurvisie moet ook de subsidie beschikbaar worden gesteld en gewerkt worden aan de noodzakelijke beleidsinnovaties, zoals die benoemd worden in de Green Deal Wind op Zee tussen het Rijk en NWEA. Aangezien er tijdswinst te halen valt bij het gebruik van bestaande vergunningen is dat een derde traject dat gelijktijdig opgepakt moet worden. Over de samenhang, doorlooptijden en de beslismomenten van deze drie processen krijgt de sector graag zo spoedig mogelijk helderheid.</p>	<p>Deze Structuurvisie beoogt ruimte te vinden voor windenergie op zee. Over de genoemde samenhang, doorlooptijden en beslismomenten wordt momenteel overleg gevoerd tussen overheid en sector. Inzet is om zo spoedig mogelijk helderheid te krijgen over het uitgiftebeleid.</p>
<p>15g Er wordt te weinig ingegaan op de relatie die de Structuurvisie heeft met andere initiatieven, zoals het net op zee, het uitgiftebeleid en de financiering van Ronde 3. Beleid op deze zaken is essentieel om windenergie binnen de aangewezen gebieden van de Structuurvisie mogelijk te maken. Coördinatie tussen alle betrokken ministeries en met name uiteraard van EZ en I&M is van groot belang.</p>	<p>Het uitgiftebeleid is momenteel in voorbereiding. Daarin worden al deze zaken in samenhang beschouwd. Medio 2014 zal het kabinet hierover wet- en regelgeving aanbieden aan de Tweede Kamer.</p>
<p>15h In het Nationaal Waterplan is voor Ronde 3 een andere aanpak dan in Ronde 2 benoemd. NWEA gaat ervan uit dat er met betrekking tot deze andere aanpak bij het opstellen van de Structuurvisie rekening gehouden is of wordt met de uitkomsten van de evaluatie van Ronde 2. Graag gaan wij in gesprek over de verdere vormgeving van deze andere aanpak. Daarbij denken wij aan de Deense aanpak, waarbij uitgegaan wordt van afgebakende gebieden waar georganiseerde tenders plaatsvinden, maar daarnaast ook sprake is van een 'open door policy' waarbij initiatieven buiten de georganiseerde tenders kunnen worden behandeld.</p>	<p>Er is geen directe relatie tussen de aanwijzing van windgebieden in deze Structuurvisie en de inventarisatie van leerervaringen uit Ronde 2. Bij de verdere uitwerking van beleid kunnen die leerervaringen wel meegenomen worden. Conform het Energie-akkoord wordt, op initiatief van het ministerie van Economische Zaken, gewerkt aan het opstellen van een robuust wettelijk kader om de realisatie van de doelstelling mogelijk te maken. De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming.</p>
<p>15i In de Structuurvisie en het flankerend beleid moet geregeld worden dat de offshore windsector een evenredige uitgangspositie krijgt ten opzichte van de gebruiksfuncties die uit historische redenen meer invloed kunnen inzetten. De overheid zou de omstandigheden moeten creëren waarin het nationale belang van wind op zee evenredig recht wordt gedaan, door in haar regierol in de vergunningverlening op concrete inzet van maatwerkoplossingen te sturen en te coördineren.</p>	<p>Het kabinet volgt hiertoe het uitgangspunt uit het NWP, zie paragraaf 2.2 Gebiedskeuze.</p>
<p>15j Het is belangrijk om de windsector in het vroegst mogelijke stadium te betrekken bij het in kaart brengen van de ruimte om opties en belemmeringen te inventariseren. We gaan ervan uit dat de resultaten daarvan verwerkt worden in de kaartbeelden van de maximum- en de minimumvariant die nu getoond zijn.</p>	<p>Gedurende het gehele proces is actieve betrokkenheid van alle relevante sectoren (waaronder ook NWEA) van groot belang. Deze belangen worden meegewogen in de totale belangenafweging bij de totstandkoming van de Structuurvisie.</p>
<p>15k Een van de doelstellingen van de Beleidsnota scheepvaartverkeer Noordzee (1987) is de stroomlijning van de afstemming tussen de gebruiksfunctie scheepvaart en overige gebruiksfuncties op de Noordzee. Daarbij werden met name offshore mijnbouw, visserij en recreatievaart benoemd. In het kader van de uitwerking van de SV WoZ dient daar ook offshore wind aan te worden toegevoegd en uitgewerkt.</p>	<p>Het Nationaal Waterplan geeft voorrang aan activiteiten van nationaal belang en gaat in op de onderlinge afstemming daartussen. In het Nationaal Waterplan is tevens opgenomen dat windenergie op zee een activiteit van nationaal belang is.</p>
<p>15l Zijn en blijven de bestaande afweegkaders en het daarbij gebruikte SAMSOM-model wel adequaat? Als op de Noordzee nieuwe functies zoals offshore wind steeds meer een plek zullen moeten krijgen, dan zullen bestaande regels aangepast gaan worden. Hoe gaan we de impasse die ontstaan is in de werkgroep 'Veilige afstanden' doorbreken?</p>	<p>Binnen de werkgroep 'Veilige afstanden' is uiteindelijk overeenstemming bereikt over het te hanteren afwegingskader scheepvaart. Zie verder paragraaf 2.4 Afwegingskader scheepvaart.</p>
<p>15m Wanneer de ruimte voor aanliegroutes voor helikopters teruggebracht wordt tot het noodzakelijke, wordt de ruimte voor wind niet onnodig geminimaliseerd.</p>	<p>De afstanden tussen windparken en huidige en toekomstige mijnbouwactiviteiten komen in een later stadium aan de orde, in overleg met de sector. Zie verder paragraaf 2.5 Olie- en gaswinning.</p>

Samenvatting zienswijze	Reactie
15n In de Structuurvisie dient rekening te worden gehouden met de plannen voor decommissioning olie & gas en met mogelijkheden om deze -indien nuttig en noodzakelijk - te bespoedigen.	Conform de in het kader van OSPAR gemaakte afspraken is decommissioning verplicht. Bij de inrichting van de aangewezen gebieden zal in overleg met betrokken partijen moeten worden bekeken of er aanleiding is om decommissioning in het desbetreffende gebied te bespoedigen.
15o In de kaarten “Windenergiegebieden op zee” is geen rekening gehouden met bestaande kabels en leidingen, waaronder telecom en gas. Hierdoor zal de daadwerkelijke ruimte in de aangewezen zoekgebieden kleiner zijn dan nu wordt geschatst.	De aangewezen gebieden zijn inderdaad niet volledig te benutten voor windparken. Zie verder paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
15p De wenselijkheid van verdere bundeling van kabels en leidingen wordt nu niet expliciet behandeld. Als dit aspect niet alsnog meegenomen wordt, zal deze kans om tot verdere ruimtemaximalisatie te komen gemist worden.	Het streven naar bundeling van kabels en leidingen, conform de Beleidsnota Noordzee, is vigerend beleid. Daarnaast zal in overleg met betrokken partijen worden onderzocht in welke mate maatwerk mogelijk is met betrekking tot de afstand tot de windparken.
15q Op welke manier gaat in de Structuurvisie rekening gehouden worden met de inzichten die komen uit de studie die ECN/TenneT doet in opdracht van EZ in het kader van de Haalbaarheidsstudie nearshore?	De resultaten van die studie worden niet afgewacht voor het vaststellen van de Structuurvisie. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.
15r Het is ons niet duidelijk waarom Wateringen niet wordt genoemd als aansluitpunt, met Den Haag als aanlandingspunt. Ook het aansluitpunt Beverwijk wordt niet genoemd.	Zie paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
15s Gezien de technische ontwikkelingen naar grotere, efficiëntere en dus kosteneffectievere turbines moet de minimum vlieghoogte boven windmolenparken 250 meter worden.	De minimum vlieghoogte boven windmolenparken zal niet in deze Structuurvisie geregeld worden. Dit aspect zal worden meegenomen bij verdere besluitvorming over windenergie op zee.
15t Duindoorsteken zijn cruciaal, net zoals een corridor voor de kabel op land. Daarom zou het goed zijn de doorwerking van de Structuurvisie op de functie van de landplannen mee te nemen. Er wordt niet vermeld of de doorwerking naar buitenlandse parken wordt bekeken en hoe bijvoorbeeld mogelijke cumulatie en/of synergie wordt meegenomen.	De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatie-regeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
15u Bij Planet ontbreekt de beperking van uitstoot andere emissies en negatieve milieu-impact van grondstofdelving van kolen, olie en (schalie)gas. Bij Profit mist het overzicht van de uitgaven aan fossiele brandstof die wordt beperkt. Ook is er een positieve bijdrage aan kostenverlaging van de stroomprijs. Andere voordelen liggen in economische argumenten als een lager marktprijs risico (geen koppeling met olie/gas/kolenprijs) en een grotere mate van zelfvoorziening en een kleinere afhankelijkheid van geopolitieke ontwikkelingen.	Er is in het planMER getracht zo veel mogelijk van deze positieve aspecten van windenergie (op zee) onder de kopjes van ‘Planet’ en ‘Profit’ mee te nemen, steeds onder het voorbehoud van het feit dat dergelijke overwegingen in dit stadium noodzakelijkerwijs op een hoog abstractieniveau zullen moeten plaatsvinden, omdat meer precieze berekeningen in dit stadium voorbarig zullen zijn.
15v Hoe is het mogelijk om tot een voorkeursalternatief te komen als er nog niet gekeken is naar de wenselijkheid en mogelijkheid om maatwerk in te zetten. Hoe wordt de relatie met het uitgiftetestelsel gelegd?	De begrenzing van de aanwijzing van gebieden vindt plaats op basis van het afwegingskader scheepvaart. Zie paragraaf 2.4 Afwegingskader scheepvaart. Maatwerk op het gebied van de afwegingen tussen belangen van windenergie en olie/gasproductie zal in een later stadium ingevuld worden bij de nadere bepaling van de omvang en de ligging van de locaties voor windparken. Zie paragraaf 2.5 Olie- en gaswinning.
15w Het is nog onduidelijk wanneer de Minister op zijn laatst een besluit zal nemen voor de vaststelling van de SV WoZ. Wij zouden hier graag duidelijkheid over krijgen. Wij zijn gaarne bereid om de inhoudelijke kennis en ervaring aan te leveren om tot een zorgvuldige en effectieve invulling van het noodzakelijke belang van windenergie op zee in de SV WOZ te komen.	Naar verwachting zal medio 2014 een besluit genomen worden over de vaststelling van de Structuurvisie.
16a SBK mist informatie over de visuele effecten van windmolenparken binnen 12-mijlszone.	Zie hiervoor de Haalbaarheidsstudie 12-mijlszone, zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie

Samenvatting zienswijze	Reactie
16b Ons belang ligt er primair in dat bekend is dat elektriciteitskabels elektromagnetische straling afgeven die voor mensen en andere organismen gevaar kunnen opleveren. De tracering die vanuit West Rijn zou kunnen ontstaan is recht door ons woongebied. Daarom ligt Kijkduin als aanlandingsplaats helemaal niet voor de hand. Kijkduin wordt in de NRD dan ook niet genoemd.	Er zijn meerdere ruimtelijke scenario's voor aansluiting van windparken op het net op land mogelijk zijn. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatie-regeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Wateringen staat in de Structuurvisie genoemd als één van de mogelijkheden voor aanlanding van windenergie uit het gebied Hollandse Kust. Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
16c In de PlanMER en de Structuurvisie moeten de (al dan niet gebundelde) kabeltracés en de tracés over land naar transformatorstations voluit worden meegewogen. Een vergunde tracering tot de duinvoet in Kijkduin dient geen vast uitgangspunt te zijn in die afweging.	De kabeltracés op zee en over land worden niet meegewogen bij het aanwijzen van gebieden in de Structuurvisie, maar in de volgende fase, waarin de bepaling van de omvang en de ligging van de locaties voor windparken aan de orde is. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatie-regeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
16d In het beoordelingskader dient aan het thema "Natuur", criterium "Invloeden op beschermde soorten", te worden toegevoegd als aspect: elektrische en elektromagnetische velden en hun effecten op mensen.	In het planMER is voor beide windgebieden ingegaan op het aspect elektrische en elektromagnetische velden en hun mogelijke effecten op de natuur en op de mens.
16e De uitkomsten van de Haalbaarheidsstudie naar windmolens binnen de 12-mijlszone moeten tijdig worden meegenomen in de procedure van de Structuurvisie en planMER, omdat anders incomplete belangenafwegingen en onevenwichtige besluitvorming op kan treden.	De resultaten van die studie worden niet afgewacht voor het vaststellen van de Structuurvisie. Indien het kabinet op basis van de Haalbaarheidsstudie besluit om gebieden binnen de 12-mijlszone aan te wijzen voor windenergie, dan zal in dat besluit ook de samenhang met de gebieden voor windenergie buiten de 12-mijlszone worden beoordeeld, en betrokken bij het al dan niet aanwijzen van de gebieden. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.
16f De aangekondigde wetgeving voor een net op zee lijkt een te belangrijk element te zijn, dat de context voor de beoordeling van de Structuurvisie kan veranderen, om niet te betrekken bij de procedure van de Structuurvisie.	De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming. De beleidsvorming over het net op zee en de daarbij relevante wet- en regelgeving maakt daarom geen onderdeel uit van de ruimtelijke reservering voor windenergie op zee.
17a De Indiërs van deze zienswijze vinden dat offshore windparken beter verder van de kust kunnen worden gerealiseerd dan het voornemen beoogt, zodat het vrije uitzicht over zee / zicht op een vrije horizon zo veel mogelijk gegarandeerd blijft. Plaatsing binnen de 12-mijlszone zal de horizonvervuiling op een groteske wijze doen toenemen.	Het kabinet streeft naar een zo kosteneffectief mogelijk opgesteld vermogen en het leggen van een basis voor een verdere doorgroei na 2023. Het kabinet kiest hierbij voor gebieden dichterbij en verder uit de kust. Zie verder paragraaf 2.2 Gebiedskeuze. Het kabinet voert tevens een haalbaarheidsstudie uit om na te gaan of het mogelijk is ook binnen de 12-mijlszone ruimte voor windenergie te vinden, zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie. Het aspect van zichtbeleving komt in deze Haalbaarheidsstudie uitgebreid aan bod.
17b Een groot aantal huizen en appartementen zullen in waarde dalen doordat het onbelemmerde uitzicht verstoord wordt.	De effecten van windparken op zee op onder meer huizenprijzen, toerisme langs de kust en beleving zijn op hoofdlijnen meegenomen in de planmer en worden aanvullend onderzocht in het kader van de Haalbaarheidsstudie windenergie binnen de 12-mijlszone. Zie tevens paragraaf 2.7 Zichtbaarheid.
17c Indiërs maken zich zorgen om effecten op toeristische en horecasector langs de kust. Uit het onderzoek dat is uitgevoerd door Intomart gfk volgt dat een fors deel van de Nederlandse en Duitse toeristen liever niet terugkomt aan een kust waar het zicht op een vrije horizon is aangetast door de aanwezigheid van een windmolenpark.	Zie reactie bij 17b.
17d De windparken tasten de beleving en landschappelijke waarde van de zee- en kustgebieden langs de zoekgebieden aan.	Zie reactie bij 17b.

Samenvatting zienswijze	Reactie
17e Indieners vinden dat het Voornemen en de geschetste besluitvorming onvoldoende zorgvuldig is en geen rekening houdt met de positionering van de gemeente Zandvoort als "Amsterdam beach."	De gemeente Zandvoort is, evenals de andere kustgemeenten in provincies Noord- en Zuid-Holland, als ook de beide provincies, actief betrokken bij de totstandkoming van de Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee en de Haalbaarheidsstudie 12-mijlszone.
17f Indieners zijn ongerust over de Haalbaarheidsstudie en het argument dat bouwen binnen de 12-mijlszone mogelijk goedkoper kan zijn, maar lang niet overal mogelijk is. Wanneer men de 'maximale variant' beschouwt, is er voor de Hollandse Kust binnen deze 12-mijlszone slechts beperkt ruimte, te weten tussen Katwijk en Egmond.	Zie hiervoor de Haalbaarheidsstudie 12-mijlszone.
17g Voor een volledige afweging van kosten en opbrengsten is het ook noodzakelijk om verder gelegen gebieden als serieuze optie te onderzoeken.	Het kabinet streeft naar een zo kosteneffectief mogelijk opgesteld vermogen en het leggen van een basis voor een verdere doorgroei na 2023. Het kabinet kiest hierbij voor gebieden dichterbij en verder uit de kust. Zie verder paragraaf 2.2 Gebiedskeuze.
17h De Indieners menen dat de ontwikkeling van relatief kleinere parken vlak voor de kust (de huidige zoekgebieden) op een verantwoorde manier dient te worden afgewogen tegen de ontwikkeling van een of meer grootschalige parken verder uit de kust (vanaf 20 mijl).	Zie reactie bij 17g.
17i Bij een zorgvuldige voorbereiding van de keuze voor de locaties van de zoekgebieden hoort een onderzoek naar de redenen en afwegingen waarom enkele EU lidstaten, waaronder België, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk kozen voor windmolenparken verder uit de kust.	Zie reactie bij 17g.
17j Ervaring leert dat een aantal EU landen zeer grote windmolenparken ver buiten de kust gerealiseerd hebben en dat dergelijke windmolenparken rendabel zijn.	Momenteel wordt elk wind-op-zee project door middel van subsidie voor de ondernemer rendabel gemaakt. Dit gebeurt op basis van medeafweging van alle relevante belangen. Projecten ver buiten de kust zijn over het algemeen duurder dan projecten dichterbij. Dergelijke projecten hebben daarom meer subsidie nodig. Vanuit het oogpunt van zorgvuldig beheer van overheidsfinanciën hebben goedkopere projecten de voorkeur.
17k De genoemde negatieve werking op de toeristische en horecasector en de waardedaling onroerend goed dient als economisch effect meegenomen te worden bij de beoordeling van de milieu-effecten van het aanwijzen van de windenergiegebieden.	Het is heel erg lastig, zo niet onmogelijk, om de (veronderstelde) negatieve werking op de toeristische en de horecasector alsmede de (eveneens veronderstelde) waardedaling van onroerend goed op een verantwoorde en breed gedragen wijze kwantitatief als economisch effect mee te wegen. Het blijft namelijk uiterst subjectief hoe er tegen het visuele aspect van windmolens op zee aangekeken wordt en kan worden en het is dan ook niet objectief te maken of, en zo ja, wat de economische schade dan zou zijn. Ook blijft het moeilijk om economie en milieu op deze wijze tegen elkaar af te wegen.
17l Het is voor de Indieners onbegrijpelijk dat er niet tevens een schade- of compensatiefonds in het leven wordt geroepen waaruit de negatieve effecten van de windmolens deels kunnen worden vergoed of waarmee kustbezoek stimulerende maatregelen kunnen worden bekostigd.	De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgsbesluitvorming. In deze fase is daarom vergoeding voor eventuele schade niet aan de orde. Zie tevens paragraaf 2.7 Zichtbaarheid.
17m Om te borgen dat de horizon voor Zandvoort niet verder aangetast wordt door windmolens, heeft een burgerinitiatief geleid tot het aanvragen van plaatsing op de Werelderfgoedlijst van de kust van en de zee voor Zandvoort. De aanvraag voor plaatsing op de Werelderfgoedlijst vindt plaats in de eerste weken van mei 2013.	Wordt voor kennisgeving aangenomen.
17n De Indieners pleiten voor een transparant onderzoek, waarin aangetoond wordt dat 'bouwen onder de kust' voordeliger is. Hierbij dienen ook de economische effecten zoals werkgelegenheid en waardedaling van woningen en horeca etablissementen in ogenschouw genomen te worden. Eveneens dienen de stichtingskosten, kosten van bekabeling en de te verwachten opbrengsten per situatie transparant te worden doorgerekend.	Zie hiervoor de Haalbaarheidsstudie 12-mijlszone.

Samenvatting zienswijze	Reactie
17o De Indiëners vragen zich af in hoeverre het reëel en zorgvuldig is om te verwachten dat de haalbaarheidsstudie eind augustus gereed zal zijn	De oorspronkelijke planning bleek niet realiseerbaar te zijn. De planning is aangepast. Het streven is de Tweede Kamer begin 2014 te informeren over de uitkomsten van de Haalbaarheidsstudie.
17p Daarnaast merken de Indiëners op dat een 'quick scan' geen basis vormt voor een afdoende zorgvuldigheid bij de totstandkoming van de Rijksstructuurvisie. Gezien de bij de besluitvorming betrokken belangen en belanghebbenden lijkt een aanpassing van het schema om de zorgvuldigheid te borgen noodzakelijk.	Zie reactie bij 17o.
17q Bij plaatsing van near shore windparken worden watersporters in de kustwateren gedwongen hetzij verder op zee te varen, hetzij dichterbij de kust. Dichterbij de kust neemt het risico van stranding toe als zich zware omstandigheden voordoen. Verder op zee wordt de bereikbaarheid en de vindbaarheid van deze groep in geval van calamiteiten bemoeilijkt.	Deze zienswijze heeft geen betrekking op de Structuurvisie, aangezien die alleen gebieden buiten de 12-mijlszone betreft. Het effect van nearshore windparken voor watersporters maakt onderdeel uit van de afwegingen bij de Haalbaarheidsstudie windenergie binnen de 12-mijlszone.
17r Indiëners dringen er op aan een keuze te maken voor een aantal grote windmolenparken verder op zee, waarbij de voordelen van een concentratie van parken, een slimmere opstelling en de meer-opbrengst van stabielere wind verder op zee zullen opwegen tegen de (eventuele) voordelen van een groot aantal kleinere windmolenparken, waarvan de opbrengsten elk afzonderlijk 'aan land gebracht' moeten worden.	Het kabinet streeft naar een zo kosteneffectief mogelijk opgesteld vermogen en het leggen van een basis voor een verdere doorgroei na 2023. Het kabinet kiest hierbij voor gebieden dichterbij en verder uit de kust. Ook in de aan te wijzen gebieden Hollandse Kust en Ten Noorden van de Waddeneilanden zijn windparken van substantiële omvang mogelijk. Zie verder paragraaf 2.2 Gebiedskeuze.
18a Nu in de minimale variant van het gebied 'Voor de Hollandse Kust' reeds nagenoeg de beoogde 3.000 MW kan worden gevonden, te weten circa 2.900 MW, valt niet goed in te zien waarom een maximale variant met een omvang van circa 11.000 MW moet worden onderzocht.	Voor beide varianten geldt dat deze inclusief de reeds afgegeven en nog in procedure zijnde vergunningen zijn. Het doel van deze varianten was om de bandbreedte te onderzoeken waarbinnen maatwerk mogelijk is. De aangewezen gebieden zijn inclusief de reeds afgegeven en nog in procedure zijn vergunningen. De genoemde 2.900MW is gebaseerd op bruto ruimte. De netto beschikbare ruimte is veel kleiner, onder meer door aanwezige kabels en leidingen en de benodigde afstand tussen windparken. Daarnaast is in het Energieakkoord voor duurzame groei afgesproken om in 2023 16% van de energieconsumptie duurzaam op te wekken. De doelstelling voor Windenergie op Zee is een operationeel windvermogen van 4.450MW in 2023. Daarmee moet in 2023 in ongeveer 2,5% van het totale Nederlandse (finaal) energiegebruik kunnen worden voorzien. Het aanwijzen van de minimum variant is niet afdoende om deze doelstelling te halen. Ten behoeve van het planMER is gewerkt met een minimale en een maximale variant.
18b De reikwijdte is te ruim geformuleerd. Voor een goede en veilige bereikbaarheid van de huidige en toekomstige platforms is een obstakelvrije zone van 5NM rondom platforms het uitgangspunt. Het is dan niet vanzelfsprekend dat maatwerk mogelijk dan wel realistisch is.	De afstanden tussen windparken en huidige en toekomstige mijnbouwactiviteiten komen in een later stadium aan de orde, in overleg met de sector. Zie verder paragraaf 2.5 Olie- en gaswinning.
18c Voor de beoordeling van de gevolgen van de te onderzoeken varianten op de bereikbaarheid en veiligheid zien wij graag dat in het kader van het op te stellen MER een onafhankelijk, kwantitatief en kwalitatief onderzoek wordt uitgevoerd naar de effecten op de helikopter-bereikbaarheid danwel luchtvaartveiligheid, één en ander op basis van de geldende (inter)nationale wet- en regelgeving en richtlijnen. Er dient tevens rekening te worden gehouden met toekomstige mijnbouwinstallaties en aanwezige en toekomstige pijpleidingen.	De consequenties van windparken voor huidige en toekomstige mijnbouwactiviteiten komen in een later stadium aan de orde, in overleg met de sector. Zie verder paragraaf 2.5 Olie- en gaswinning.
19a De maximale variant is gebaseerd op 500 meter. Dit strookt niet met wat in de werkgroep veilige afstanden is overeengekomen en is ook niet reëel. Wij vertrouwen er niettemin op dat bij het opstellen van de planMER rekening zal worden gehouden met de veilige afstanden zoals bepaald door de werkgroep veilige afstanden.	In het planMER zijn de milieu-effecten voor zowel de minimum- als de maximumvariant in beeld gebracht. Het afwegingskader scheepvaart was ten tijde van het uitvoeren van de planmer nog niet gereed, en is in die hoedanigheid dan ook niet meegenomen in het planMER. Bij het aanwijzen van de gebieden Hollandse Kust en Ten Noorden van de Waddeneilanden is in de Structuurvisie wel uitgegaan van de afspraken die inmiddels zijn gemaakt ten aanzien van de veilige afstanden, in het afwegingskader scheepvaart.

Samenvatting zienswijze	Reactie
19b Indiener vertrouwt er op dat bij het opstellen van de planMER rekening zal worden gehouden met de veilige afstanden zoals bepaald door de Werkgroep veilige afstanden'. Te meer daar bij de indiening van de nieuwe routestructuur bij de IMO deze afstanden in de toelichting zijn genoemd en daarmee deel uitmaken van die routestructuur.	Voor de afstanden tussen windparken en scheepvaartroutes is een afwegingskader ontwikkeld, dat is toegepast bij het aanwijzen van de gebieden in de Structuurvisie. Zie verder paragraaf 2.4 Afwegingskader scheepvaart.
20a Vanuit een oogpunt van veiligheid wordt veel belang gehecht aan het 5NM criterium.	De afstanden tussen windparken en huidige en toekomstige mijnbouwactiviteiten komen in een later stadium aan de orde, in overleg met de sector. Zie verder paragraaf 2.5 Olie- en gaswinning.
20b Door in de minimale en maximale varianten de bestaande platforms als uitgangspunt te nemen, wordt naar onze mening onvoldoende onderkend dat er nog op vele plaatsen in de Noordzee naar gas als ook naar olie wordt gezocht en er zodoende ook in de toekomst nog steeds sprake zal zijn van diverse activiteiten van onze industrie.	Zie reactie bij 20a.
20c De bevoorrading van onze platforms vindt (ook) per schip plaats. Ook evacuaties in noodsituaties kunnen per schip geschieden. Hiervoor dient dus ook ruimte beschikbaar te zijn. Dit is niet benoemd in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau.	Veiligheid en bereikbaarheid zijn belangrijke issues in ruimtelijke afwegingen. Genoemde issues in relatie tot beschikbare ruimte voor schepen zullen in een later stadium aan de orde komen bij de nadere bepaling van de omvang en de ligging van de locaties voor windparken
21a Voorstander van windenergie op zee. Het speelt een belangrijke rol bij de realisatie van duurzame energie en het creert nieuwe werkgelegenheid.	Wordt voor kennisgeving aangenomen.
21b Energy Valley onderzoekt in overleg met de provincie Groningen de haalbaarheid van een energie-eiland voor opslag van elektriciteit in water gecombineerd met een Ehub. Zo'n eiland zou de haalbaarheid van grote gebieden kunnen vergroten, door balancering van elektriciteit en door congestie van kabels tegen te gaan.	Het concept van een energie-eiland is eerder genoemd in het Nationaal Waterplan (NWP). Voor de aanleg van het hiervoor benodigde binnenmeer in zee is een solide kleilaag in de zeebodem randvoorwaarde. Daarvoor zijn twee zoekgebieden denkbaar: buiten de 12-mijlszone voor de Zeeuwse kust en in het noorden van het Nederlandse deel van de Exclusieve Economische Zone. In de herziening van het Integraal Beheersplan Noordzee 2015 is een zoekgebied eiland voor energieopslag en -productie ter hoogte van de Zeeuwe kust opgenomen.
21c In de Structuurvisie dient te worden vastgelegd dat windenergie op zee een activiteit is van nationaal belang.	De Rijksstructuurvisie Windenergie op Zee is een partiële herziening van het NWP (en de daarbij behorende Beleidsnota Noordzee) en moet in samenhang hiermee worden gelezen. In het NWP is al opgenomen dat windenergie op zee een activiteit van nationaal belang is.
21d Wat is de noodzaak om binnen de 12-mijlszone windenergie te realiseren? Wij zijn niet a priori tegen, maar wij verwachten hier een lang en moeizaam vergunningstraject wat kan leiden tot zo veel weerstand dat de realisatie van windparken buiten 12-mijlszone vertraagt.	Het kabinet onderzoekt in de Haalbaarheidsstudie Windenergie binnen de 12-mijlszone of het mogelijk is ook binnen de 12-mijlszone ruimte voor windenergie te vinden. De Haalbaarheidsstudie staat los van de Structuurvisie Windenergie op Zee. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.
21e Wij vragen u in de haalbaarheidstudie uitspraak te doen over de te verwachten weerstand en de impact op haalbaarheid van nearshore windparken.	Zie hiervoor de Haalbaarheidsstudie 12-mijlszone. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.
21f Wij zijn er nog niet van overtuigd dat parken binnen de 12-mijlszone een lagere kostprijs hebben dan parken buiten de 12-mijlszone. Dit aspect zouden wij graag meegenomen willen zien in de Haalbaarheidsstudie naar nearshore wind.	In het kader van de Haalbaarheidsstudie 12-mijlszone wordt een kostenvergelijking gemaakt tussen windparken binnen en buiten de 12-mijlszone. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie. Het streven is de Tweede Kamer begin 2014 te informeren over de uitkomsten van de Haalbaarheidsstudie. Dan worden ook de ook uitkomsten van de kostenvergelijking bekend gemaakt.

Samenvatting zienswijze	Reactie
21g Wij zijn van mening dat het gebied boven de Wadden verder vergroot zou moeten worden. Er ligt een oefengebied van het Ministerie van Defensie, waar in potentie 5 tot 8 GW geplaatst kan worden en dat weinig obstakels kent. Richting het westen is ook genoeg ruimte: minstens tot de 5 NM zone om platform nabij de Gemini windparken.	Naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen is besloten om de westelijke begrenzing van het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden op te schuiven tot aan de scheepvaartroute. De zuidelijke begrenzing is niet aangepast. De militaire oefengebieden zijn nodig voor de uitvoering van defensietaken en deze gebieden lenen zich vanwege de onveiligheid niet voor permanent medegebruik door windparken.
21h In de NRD staat genoemd dat in 2009 overeenstemming is bereikt met de stakeholders over de situering van het windgebied ten Noorden van de Wadden. Ons is niet bekend dat wij daar destijds over zijn geconsulteerd.	Destijds is een inschatting gemaakt van belanghebbenden, waarbij gezien de ligging van het gebied (circa 80 km Ten Noorden van de Waddeneilanden) gedacht is dat kustoverheden en samenwerkingsverbanden hiervan, geen belang zouden hebben bij dit gebied. Deze inschatting blijkt niet geheel correct te zijn geweest. De genoemde belangen zijn nu expliciet in het proces betrokken.
21i Wij pleiten er voor om in navolging van het gebied voor de Hollandse Kust ook een maximumvariant mee te nemen voor het windgebied Ten Noorden van de Waddeneilanden.	Ook voor het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden is ten behoeve van het planMER gewerkt met een minimale en maximale variant.
21j Wij willen vasthouden aan een minimale grootte van 40-50 km ² (circa 300 MW). Kleinere windparken op zee zijn minder interessant zijn voor de Rijksoverheid en ontwikkelaars. 1. Economies of scale. 2. Kleinere parken, meer exportkabels en duindoorkruisingen. 3. Ontwikkelkosten kleine parken relatief hoog.	Hoewel grotere geclusterde parken ook de voorkeur hebben van het kabinet, is het om de doelstelling te halen wellicht ook noodzakelijk om kleinere gebieden aan te wijzen. Zie tevens paragraaf 2.2 Gebiedskeuze.
21k Er zal aandacht nodig zijn voor ruimte voor bekabeling op zee én op land vanwege de uitrol van Windenergie op Zee (en andere duurzame energie). Wij hopen dat u op Rijksniveau hier een verbinding kunt maken met de evaluatie Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEV III).	In het SEV III wordt rekening gehouden met de aanlanding van offshore windparken en het noodzakelijke transport van elektriciteit na aanlanding naar de elektriciteitsverbruik gebieden op land. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatie-regeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
21l Wij vragen het Rijk zich in te blijven spannen voor een betere vergunningprocedure. Eveneens verzoeken wij u de vergunningsprocedure in de toekomst zodanig in te richten, dat innovaties die tijdens de looptijd van de vergunning worden ontwikkeld, niet belemmerd worden in de toepassing en implementatie.	De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming. De besluitvorming en bijbehorende procedures voor projecten staat daarom los van het vinden van voldoende ruimte voor windparken op zee, waarvoor deze Structuurvisie is bedoeld. De vormgeving van besluitvorming over individuele windprojecten wordt in nieuwe wetgeving geregeld. Hier zal rekening worden gehouden met ontwikkelingen die in de tijd plaatsvinden. Met dit algemene stelsel is het de bedoeling dat lange doorlooptijden worden vermeden.
21m Wij pleiten ervoor TenneT nog voor einde van dit jaar aan te wijzen als netbeheerder op zee en het mogelijk te houden dat de kosten van het net op zee (inclusief Ehub) op diverse/alternatieve manieren kunnen worden gefinancierd.	De beleidsvorming over het net op zee en de daarbij relevante wet- en regelgeving maakt geen onderdeel uit van de ruimtelijke reservering voor windenergie op zee. Deze maakt deel uit van de wetgevingsagenda STROOM (stroomlijnen, optimaliseren en moderniseren) waarmee de Elektriciteitswet 1998 en Gaswet worden herzien. De financiering van netwerkinfrastructuur maakt onderdeel uit van deze beleidsvorming.
21n Bundeling leidt tot minder duin- en dijkdoorkruisingen en daarmee tot minder weerstand bij burgers, gemeenten en provincies.	Conform de Beleidsnota Noordzee is het streven dat kabels en leidingen zoveel mogelijk worden gebundeld. Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
21o De eventuele wenselijkheid van verdere bundeling van kabels en leidingen wordt niet in de NRD behandeld. Wij vinden dat een gemis en we pleiten ervoor dat dit aspect wel wordt meegenomen in de plan-MER. Betrek de MES kabels en leidingen Waddenzee en de MER van Gemini bij de planmer.	De wenselijkheid van (verdere) bundeling van kabels en leidingen komt in het planMER inderdaad aan de orde en daarbij worden de Milieu-effectstudie (MES) voor kabels en leidingen in de Waddenzee en de MER voor het park Gemini inderdaad betrokken. Overigens zal dit aspect opnieuw nadrukkelijk aan de orde komen bij de vervolgbesluitvorming.

Samenvatting zienswijze	Reactie
21p Het is ons onduidelijk wat de maximale ruimte aan opgesteld vermogen voor windenergie is Ten Noorden van de Waddeneilanden, rekening houdend met de komst van de 380 kV verbinding tussen Eemshaven en Diemen en de nog te bouwen elektriciteitscentrales op de Eemshaven.	Naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen is besloten om de westelijke begrenzing van het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden op te schuiven tot aan de scheepvaartroute. De zuidelijke begrenzing is niet aangepast. Uitgaande van 6 MW per km ² en de reeds inliggende ronde 2 vergunningen telt de omvang van het aangewezen gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden op tot circa 1.500 MW. De Structuurvisie heeft geen betrekking op de maximale transportcapaciteit op het land. Ingebruikname van de verbinding Noordwest380 is voorzien voor 2019, de maximale transportcapaciteit die daaruit volgt is geen statisch gegeven, maar is mede afhankelijk van de vraag naar elektriciteit en het aanbod van andere elektriciteitsbronnen zoals kolencentrales en gascentrales. Het hoogspanningsnet is in beginsel volgend aan productie van elektriciteit.
21q Wij vragen u bij de Haalbaarheidsstudie aandacht te blijven schenken aan belanghebbende partijen en overheden. Tijdens de bestuurdersconferentie van 13 februari j.l. is gebleken dat onderwerpen zoals 'zicht en beleving' en 'participatiemogelijkheden en medegebruik' nog studie behoeven.	Zie hiervoor de Haalbaarheidsstudie 12-mijlszone.
21r Wij vinden het belangrijk dat de gevoeligheden met betrekking tot windenergie binnen de 12-mijlszone (die voornamelijk spelen) bij de kustgemeenten, een plek krijgen in het proces. Wij blijven graag bij dit proces betrokken.	Vanwege verschil in timing tussen de processen binnen en buiten de 12-mijlszone is de keuze gemaakt om de processen voor de Structuurvisie en de Haalbaarheidsstudie niet te koppelen. De partijen met belangen in de processen worden betrokken bij de processen waarbij zij een belang hebben. Soms kan dit betekenen dat partijen bij beide processen betrokken worden.
21s Ten aanzien van het proces is vooralsnog onduidelijk wanneer de Minister op zijn laatst een besluit zal nemen voor de vaststelling van de Rijkstructuurvisie Windenergie op Zee. Wij willen hier graag duidelijkheid over.	Naar verwachting wordt medio 2014 een besluit genomen over de vaststelling van de Structuurvisie.
21t Gelijktijdig met het ontwikkelen van de Structuurvisie moeten daarbij door het Rijk ook de financiële middelen beschikbaar worden gesteld om wind op zee in een derde ronde mogelijk te maken en een sterke thuismarkt te creëren. Er zal daarbij ook gewerkt moeten worden aan de noodzakelijke beleidsinnovaties zoals benoemd in de Green Deal tussen het Rijk en NWEA, het creëren van een Net op Zee en het uitgeven van obstakelvrije concessies aan ontwikkelaars.	Uitgangspunt is het realiseren van additioneel 3.450 MW zoals genoemd in het Energie-akkoord voor duurzame groei. De financiële middelen daartoe worden via de Stimuleringsregeling Duurzame Energie plus (SDE+) beschikbaar gesteld door het kabinet. Voor het overige is het uitgiftebeleid momenteel in voorbereiding. Daarin worden al deze zaken in samenhang beschouwd. Medio 2014 zal het kabinet hierover wet- en regelgeving aanbieden aan de Tweede Kamer.
22a Voor het demonstreren van offshore wind innovaties zou een "open deur" beleid gevoerd kunnen worden, waarbij aanvragen individueel worden beoordeeld. Het beschikbaar stellen van ruimte voor testlocaties en demonstratieprojecten ondersteunt innovatie, onderzoek en ontwikkeling en draagt bij tot een goed vestigingsklimaat voor offshore wind bedrijven en zorgt daarmee voor groei van de werkgelegenheid. Deze ruimte bevindt zich bij voorkeur dicht bij de kust in verband met lagere kosten.	In het Energie-akkoord voor duurzame groei is hierover de volgende tekst opgenomen. "Door vooral in te zetten op innovatie in een demonstratiepark wordt een bijdrage geleverd aan de beoogde kostenreductie in de jaren daarna. Met het oog hierop nodigt het Rijk partijen uit om nu al met voorstellen te komen zodat al in 2014 tot een innovatief demonstratiepark kan worden besloten."
23a Varen en vissen (met de hengel) binnen windparken moet mogelijk zijn en vereist een creatief beleid om de steeds beperkter wordende ruimte op zee op een goede en verantwoorde manier te gebruiken. De overlap van de sportvisserij met het zoekgebied HK blijkt uit de bijgaande kaart.	Varen en/of vissen in windparken is niet toegestaan. In 2012 is de verkenning "Varen en vissen in windparken" uitgevoerd. Daarbij zijn vertegenwoordigers van NWEA, het Watersportverbond (KNWV), Sportvisserij Nederland, de Vissersbond en VIsNed betrokken. De verkenning heeft geresulteerd in een gedragen kennisdocument en een deels gedragen advies. In het vervolgetraject wordt verder onderzocht of het mogelijk is om parken (deels) open te stellen voor medegebruik.
23b De sportvisserij dient te worden gezien als onderdeel van de visserijsector. Het primaat voor het mogen indienen van initiatieven niet bij de ene of andere sector te worden neergelegd.	Iedere organisatie en particulier die van mening is dat zij een belang heeft in het betrokken gebied staat het vrij om initiatieven in te dienen.

Samenvatting zienswijze	Reactie
23c Onder andere Sportvisserij Nederland heeft aangegeven de visecologische meerwaarde van windmolenparken én de vergroting van de sportvisserijmogelijkheden die daardoor naar verwachting ontstaan op hoofdlijnen te onderzoeken. Daarbij gelden de volgende uitgangspunten. 1. De (vis) ecologische meerwaarde en niet het veiligheidsaspect is maatgevend voor de mogelijkheden voor medegebruik van een windparken door de sportvisserij. 2. De ecologische meerwaarde zal alleen zijn gegarandeerd als niet bevissen ook in acht wordt genomen door andere visserijvormen.	Zie reactie bij 23a.
23d Sportvisserij Nederland geeft u in overweging om in de RSV WoZ meer aandacht te besteden aan de borging van medegebruik van windparken.	Zie reactie bij 23a.
24a Een platform dient vanuit iedere windrichting benaderd te kunnen worden met een helikopter in geval van een medische of andere noodsituatie. Derhalve blijft een veilige afstand van 5 NM wenselijk.	De afstanden tussen windparken en huidige en toekomstige mijnbouwactiviteiten komen in een later stadium aan de orde, in overleg met de sector. Zie verder paragraaf 2.5 Olie- en gaswinning.
24b Met de betrokken ministeries en de toekomstige exploitant van het Helmveld windpark zijn wij in overleg om tot een contour van het windpark te komen die veilig aanvliegen van het Helm platform mogelijk maakt. Daarbij zijn wij afhankelijk van een rapport/advies van de NLR. Wij weten niet wie de opstellers zijn en hoe dit rapport tot stand is gebracht.	Dit valt buiten de scope van de Structuurvisie Windenergie op Zee.
24c De conclusie dat platforms ten behoeve van olie- en gaswinning binnen een periode van 10 jaar niet meer nodig zullen zijn en dat de bronnen uitgeput zullen raken, is voorbarig. Wij volstaan hier met de opmerking dat er meerdere activiteiten plaatsvinden in de mijnbouw vergunningsgebieden offshore en dat verdere activiteiten in het gebied momenteel in overweging zijn.	Het Nationaal Waterplan geeft een afwegingskader voor activiteiten op de Noordzee, zie paragraaf 2.2 Gebiedskeuze. Zie tevens reactie bij 24a.
24d Aan- en afvoer van bemanning en materieel vindt niet alleen plaats door middel van helikopters, maar wordt ook gedaan met schepen. Voor het aanleggen en benaderen van platforms, ook in geval van calamiteiten en bij evacuatie, moet er, ook bij zwaar weer voldoende ruimte zijn voor schepen.	Veiligheid en bereikbaarheid zijn belangrijk. Hiermee zal rekening worden gehouden in een later stadium, bij de nadere bepaling van de omvang en de ligging van de locaties voor windparken. Zie paragraaf 2.5 Olie- en gaswinning.
25a Maak duidelijk onderscheid tussen verschillende watersport sectoren. Alleen de op Engelse havens gerichte recreatievaart ondervindt veel hinder.	De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming. In het kader van de aanwijzing van gebieden kan met deze belangen nog geen rekening gehouden worden. In een later stadium, waarin de bepaling van de omvang en de ligging van de locaties voor windparken aan de orde is, zal dit in de afweging betrokken worden.
25b Het Watersportverbond pleit, evenals haar zusterorganisaties, voor: 1. Een ongehinderde vrije doorvaart voor de recreatievaart door de windturbine parken. 2. Recreatievaart moet niet gedwongen worden van de doorvaart routes tussen de windturbine parken gebruik te maken. 3. Een meldplicht aan de kustwacht bij het binnen- en uitvaren van het windturbinepark voor een vaartuig dat zijn route door het park kiest is aanvaardbaar. 4. De scheepvaartroutes die bij het uitvaren van het park gekruist worden, dienen duidelijk gedefinieerd te worden. 5. Gedoogsituaties dienen te worden vermeden. Er moet voor de recreatievaart duidelijkheid zijn. Het Watersportverbond zou in samenspraak met belanghebbenden betrokken met de vaart op de Noordzee en de betrokken energiemaatschappijen, de veiligheidsaspecten van varen (en sportvissen in samenwerking met Sportvisserij Nederland) in windparken nader uit willen werken en bovengenoemde voorstellen toetsen op hun haalbaarheid en veilige uitvoerbaarheid	Varen in windparken is niet toegestaan. In 2012 is de verkenning “Varen en vissen in windparken” uitgevoerd. Daarbij zijn vertegenwoordigers van NWEA, het Watersportverbond (KNWV), Sportvisserij Nederland, de Vissersbond en VISned betrokken. De verkenning heeft geresulteerd in een gedragen kennisdocument en een deels gedragen advies. In het vervolgtraject wordt verder onderzocht of het mogelijk is om parken (deels) open te stellen voor medegebruik.

Samenvatting zienswijze	Reactie
26a Wij missen in de planMER het effect van kabels en leidingen bij aanlandingspunten op de primaire waterkering en de daarbij behorende waterveiligheid op korte en op lange termijn.	In het planMER is expliciet aangegeven dat de beoordeling van de effecten op de aanlandingspunten geen onderdeel waren van de planmer. Hierop wordt in een later stadium ingegaan.
26b Zolang er nog geen wetgeving is om een net op zee mogelijk te maken, is voor de aansluiting van elk windmolenpark een afzonderlijke doorkruising van de primaire waterkering nodig. Dit komt de veiligheid van de primaire waterkering niet ten goede.	Er zijn meerdere ruimtelijke scenario's voor aansluiting van windparken op het net op land mogelijk zijn. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatierегeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Hierbij zal ook rekening worden gehouden met het effect op de primaire waterkering. Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
26c Bij de beoordeling van de effecten van windmolenparken op het golfklimaat op de kust en daarmee op de natuurlijke zandstroom langs de Hollandse Kust moet ook naar de korte en lange termijn worden gekeken. In het bijzonder moet er gelet worden op kusterosie in de kop van Noord-Holland (ter hoogte van versterkingswerk zwakke schakels bij Petten en ter hoogte van Den Helder).	De effecten van windschaduw op golfklimaat, en daarmee ook indirect op kusterosie, zijn beschreven in het planMER.
27a Op dit moment hebben wij, na bestudering van de toegestuurde documenten, geen inhoudelijke opmerkingen of aanvullingen.	Wordt voor kennisgeving aangenomen.
28a Wij missen in de planMER het effect van kabels en leidingen bij aanlandingspunten op de primaire waterkering en de daarbij behorende waterveiligheid op korte en op lange termijn.	In het planMER is expliciet aangegeven dat de beoordeling van de effecten op de aanlandingspunten geen onderdeel waren van de planmer. Deze effecten komen in een later stadium aan de orde.
28b Zolang er nog geen wetgeving is om een net op zee mogelijk te maken, is voor de aansluiting van elk windmolenpark een afzonderlijke doorkruising van de primaire waterkering nodig. Dit komt de veiligheid van de primaire waterkering niet ten goede. Ik wil u in overweging geven om de aanlandingspunten zoveel mogelijk te concentreren.	Er zijn meerdere ruimtelijke scenario's voor aansluiting van windparken op het net op land mogelijk zijn. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatierегeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Hierbij zal ook rekening worden gehouden met het effect op de primaire waterkering. zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
29a Onze gemeente heeft bezwaren tegen de realisatie van windmolenparken die zichtbaar zijn vanaf de kust. Het behoud van uitzicht op een open zee, strand en duin heeft de gemeenteraad vastgelegd in de Integrale Ruimtelijke Visie Noordwijk. Op 24 april 2013 zijn twee moties aangenomen die tot doel hebben de realisatie van windmolenparken die zichtbaar zijn vanaf de Hollandse Kust tegen te gaan.	Wordt voor kennisgeving aangenomen.
29b Het aspect zichtbaarheid is meegenomen in het Nationaal Waterplan als 'afdoende beschermd door de 12-mijlszone', maar de huidige praktijk wijst anders uit (Q10/Luchterduinen). Met hogere winturbines zal de zichtbaarheid van windparken nog meer toenemen.	De aan te wijzen gebieden Hollandse Kust en Ten Noorden van de Waddeneilanden liggen buiten de 12-mijlszone. Het aspect zichtbaarheid is op hoofdlijnen meegenomen in de planmer en wordt aanvullend onderzocht in het kader van de Haalbaarheidsstudie windparken binnen 12-mijlszone. Zie tevens paragraaf 2.7 Zichtbaarheid.
29c Naast de objectieve zichtbaarheid moet het planMER ook ingaan op subjectieve componenten van zichtbaarheid vanaf de kust (beleving en langschappelijke waarde).	De effecten van windparken op onder meer beleving en landschappelijke waarde zijn op hoofdlijnen meegenomen in de planmer en worden aanvullend onderzocht in het kader van de Haalbaarheidsstudie windenergie binnen de 12-mijlszone. Zie tevens paragraaf 2.7 Zichtbaarheid.
29d Het zoekgebied 'IJmuiden Ver' is een realistisch alternatief met voldoende capaciteit. Mogelijk zijn de aanleg- en exploitatiekosten lager bij gebruik van een gecombineerde kabel met een stopcontact op zee.	Het kabinet streeft naar een zo kosteneffectief mogelijk opgesteld vermogen en het leggen van een basis voor een verdere doorgroei na 2023. Het kabinet kiest hierbij voor gebieden dichterbij en verder uit de kust. Zie verder paragraaf 2.2 Gebiedskeuze.

Samenvatting zienswijze	Reactie
30a De Haalbaarheidsstudie voor windenergie binnen de 12-mijlszone dient, ten behoeve van een meer evenwichtige belangenafweging en heldere besluitvorming, integraal onderdeel dient te zijn van het planMER en de Structuurvisie.	Indien het kabinet op basis van de Haalbaarheidsstudie besluit om gebieden binnen de 12-mijlszone aan te wijzen voor windenergie, dan zal in dat besluit ook de samenhang met de gebieden voor windenergie buiten de 12-mijlszone worden beoordeeld, en betrokken bij het al dan niet aanwijzen van de gebieden. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.
30b In de beoordeling van zichtbaarheid moet ook het effect voor kusttoerisme, kusteconomie en voor bewoners worden meegenomen. De zichtbaarheid dient voor de verschillende weertypes, dagdelen en seizoenen in beeld te worden gebracht. De effecten moeten objectief in beeld worden gebracht.	Het aspect zichtbaarheid is op hoofdlijnen meegenomen in de planmer en wordt aanvullend onderzocht in het kader van de Haalbaarheidsstudie windenergie binnen de 12-mijlszone. Zie tevens paragraaf 2.7 Zichtbaarheid.
30c Het is van belang om bij aanlandingspunten van windenergie (en het vervolgtraject over land) rekening te houden met mogelijke schadelijke effecten van onder andere elektromagnetische straling voor mensen. Dit risico dient nauwgezet te worden onderzocht.	Er zijn meerdere ruimtelijke scenario's voor aansluiting van windparken op het net op land mogelijk zijn. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatieregeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Wateringen staat in de Structuurvisie genoemd als één van de mogelijkheden voor aanlanding van windenergie uit het gebied Hollandse Kust. Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen. Voor bovengrondse hoogspanningsleidingen voert het kabinet een voorzorgsbeleid dat er op gericht is om "zo veel als redelijkerwijs mogelijk is te vermijden dat er nieuwe situaties ontstaan waarbij kinderen langdurig verblijven in het gebied rond bovengrondse hoogspanningslijnen waarbinnen het jaargemiddelde magneetveld hoger is dan 0.4 microtesla (de magneetveldzone)." (Zie http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brieven/2005/01/01/advies-met-betrekking-tot-hoogspanningslijnen.html). Dit beleid geldt niet voor ondergrondse hoogspanningsleidingen (kabels).
30d Om te voorkomen dat wij met ad hoc oplossingen voor aanlandingspunten in onze gemeente worden geconfronteerd, is het van belang dat er één (of enkele) aanlandingspunten in Nederland worden aangewezen. Een structuurvisie is het schaalniveau om te bezien of een gezamenlijke voorziening wenselijk en haalbaar is. Dit soort projectoverstijgende voorzieningen kunnen niet per individueel windpark (per projectmer) worden bezien.	Er zijn meerdere ruimtelijke scenario's voor aansluiting van windparken op het net op land mogelijk. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatieregeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
30e In het planMER dienen de beperkingen ten aanzien van het bedrijfseconomische functioneren van de Scheveningse visserijen in beeld te worden gebracht.	De effecten van windparken op zee op de visserijsector en op de verkeersveiligheid van scheepvaart zijn in het PlanMER op hoofdlijnen onderzocht voor de gebieden Hollandse Kust en Ten Noorden van de Waddeneilanden (voldoende voor abstractieniveau Structuurvisie). De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming. Daarom zal dit bij de nadere uitwerking meer specifiek worden onderzocht. Bovendien komt in het vervolgtraject expliciet aandacht voor de mogelijkheden om corridors open te laten bij het invullen van de gebieden.
30f In het planMER moet worden beschreven wat het effect is van het verleggen van de vaarroutes voor de veiligheid van de uit Den Haag vertrekkende en arriverende (beroeps- en recreatie)vaart (in relatie tot nabij gelegen windparken). Gemeente vraagt daarbij speciale aandacht voor het effect van valse radarbeelden en verstoring communicatie en navigatieapparatuur.	Zie reactie bij 30e.
30g In de NRD is niet aangegeven of veiligheidsrisico's van het in directe nabijheid liggen van ankerplaatsen en vaste obstakels in relatie tot windparken zal worden onderzocht. Wij verzoeken dit wel te doen.	Ten behoeve van het PlanMER is behalve naar de milieu-effecten van het voornemen ook gekeken naar de effecten hiervan op scheepvaartveiligheid. Hiervoor is door het Maritime Research Institute Netherlands (MARIN) een tweetal scheepvaartrisicoanalyses uitgevoerd. Een analyse voor het gebied Hollandse Kust en een analyse voor het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden.

Samenvatting zienswijze	Reactie
30h We verzoeken u in de planMER in te gaan op de (on)mogelijkheden van rampbestrijding bij windparken en hoe schade aan de economie en de natuur zo beperkt mogelijk kan worden gehouden.	In het planMER is aandacht besteed aan de mogelijkheden om ook in en bij windparken adequaat op te kunnen treden in situaties waarin rampen (bijvoorbeeld olierampen) moeten worden bestreden, om de effecten voor economie en milieu zo veel mogelijk te beperken.
30i In de NRD is opgenomen dat de hydraulica en geomorfologie sinds 2009 niet is gewijzigd. Deze stelling is te nuanceren: Zandmotor, Maasvlakte 2, verbreding kustlijn. Daarnaast is een grote hoeveelheid zand uit de Noordzee gehaald voor deze werken. In het planMER dient te worden beschreven wat daarvan, in relatie tot de aan te leggen windparken, de effecten zijn op kustveiligheid en bereikbaarheid van de haven van Scheveningen.	Het ligt niet in de rede om te veronderstellen dat de aanleg en/of ingebruikname van windparken, met inachtneming van de bestaande afgesproken scheepvaartroutes in enigerlei opzicht van invloed zal zijn op de bereikbaarheid van de haven van Scheveningen, ook niet in cumulatie met mogelijke effecten van veranderingen in hydraulica en geomorfologie als gevolg van onder andere Zandmotor, Maasvlakte 2 en verbreding van de kustlijn. Op de (eventuele) gevolgen voor kustveiligheid als gevolg van veranderingen in windschaduw en golfwerking via windparken is in het planMER ingegaan. Bovendien zal in het vervolgtraject nog expliciet aandacht komen voor de mogelijkheden om corridors open te laten bij het invullen van de windenergiegebieden.
30j Wij verzoeken u om in het planMER de effecten van de windturbineparken op de drie Haagse Natura 2000 gebieden (inclusief de natuurschoondoelstellingen) te beschrijven.	De Structuurvisie is gericht op het aanwijzen van gebieden die in potentie geschikt zijn voor windenergie op zee. Met de Structuurvisie worden nog geen projecten gestart. Een structuurvisie geeft een beleidskader voor de ruimtelijke vervolgbesluitvorming. Effecten op aanliggende Natura 2000 gebieden op het land zijn in het planMER op hoofdlijnen geduid. Een nadere duiding of toetsing van deze mogelijke effecten zal bovendien nog plaatsvinden bij de nadere bepaling van de omvang en de ligging van de locaties voor windparken.
31a De schijnbaar beperkte ruimte op zee en het haalbaarheidsonderzoek naar windenergie binnen de 12-mijlszone, maken de kans groot dat er windparken komen in het gebied van de Hollandse Kust, die zichtbaar zijn vanaf het strand en de boulevard. Wij zijn van oordeel dat deze ontwikkeling strijdig is met het beleid van de gemeente.	Wordt voor kennisgeving aangenomen.
32a Wij zijn tegen windenergieparken die zichtbaar zijn vanaf de kust. Door onze gemeenteraad zijn twee moties aangenomen die tot doel hebben de realisatie van windmolenparken die zichtbaar zijn vanaf de Hollandse Kust tegen te gaan.	Wordt voor kennisgeving aangenomen.
32b De Nederlandse overheid is op zoek naar 6000 MW overeenkomend met 1000 km ² . IJmuiden Ver en Borssele beslaan 1500 km ² . Waarvoor zijn deze twee zoekgebieden nodig?	Het kabinet streeft naar een zo kosteneffectief mogelijk opgesteld vermogen en het leggen van een basis voor een verdere doorgroei na 2023. Het kabinet kiest hierbij voor gebieden dichterbij en verder uit de kust. Zie verder paragraaf 2.2 Gebiedskeuze. Daarnaast is de genoemde 6.000MW gebaseerd op bruto ruimte. De netto beschikbare ruimte is veel kleiner, onder meer door aanwezige kabels en leidingen en de benodigde afstand tussen windparken.
32c Door met de minimale variant alleen die plekken aan te wijzen voor het drukste toeristische gebied gaat men in tegen de beleidskeuzes welke in het NWP al zijn gemaakt. NWP: 1. onbelemmerd vrij uitzicht langs vrijwel de gehele kust, vrij zicht op de horizon vanaf de kust. 2. de ruimte voor recreatie en bepaalde vormen van visserij wordt niet beperkt door permanente bouwwerken."	Ten behoeve van het planMER is gewerkt met een minimale en een maximale variant. Het doel van deze varianten was om de bandbreedte te onderzoeken waarbinnen maatwerk mogelijk is. Het aangewezen gebied Hollandse Kust ligt ruimtelijk gezien tussen deze beide varianten en past bij de beleidskeuze zoals die zijn gemaakt in het Nationaal Waterplan.
32d Wij verwachten dat de RVS nadrukkelijk een koppeling legt tussen de Noordzee en de gebieden die er profijt van hebben (niet alleen in energiegebruik). Gebieden waar de koppeling met werkgelegenheid gemaakt kan worden, krijgen de voorkeur.	Wordt voor kennisgeving aangenomen.
32e Bij de beoordelingscriteria voor bijvoorbeeld milieu wordt niet naar de genoemde uitgangspunten van het NWP gekeken.	Deze komen in het planMER wel (uitgebreid) aan de orde.

Samenvatting zienswijze	Reactie
32f Zichtbaarheid is meegenomen in het NWP als 'afdoende beschermd door de 12-mijlszone'. De huidige praktijk wijst anders uit; Q10/Luchterduinen zal zichtbaar zijn vanaf de kust. In de minimale variant zullen parken binnen het zoekgebied HK, zeer waarschijnlijk direct tegen de 12-mijlszone worden gesitueerd en dus zichtbaar vanaf de kust zijn. Hogere windmolens zullen des te meer zichtbaar zijn.	Het aspect zichtbaarheid is op hoofdlijnen meegenomen in de planmer en wordt aanvullend onderzocht in het kader van de Haalbaarheidsstudie windenergie binnen de 12-mijlszone. Zie tevens paragraaf 2.7 Zichtbaarheid.
32g De feitelijk beschikbare ruimte binnen de beoogde zoekgebieden zal hoogstwaarschijnlijk leiden tot het aanwijzen van locaties voor windmolenparken zichtbaar vanaf de Zandvoortse kust. In dit verband wijzen wij u op het zogenaamde voorzorgsbeginsel.	Wordt voor kennisgeving aangenomen.
32h Bij de toetsing van de landschappelijke waarden zou de combinatie tussen afstand en hoogte een nadrukkelijker plek moeten vinden.	De relatie tussen hoogte en zichtbaarheid van de turbines is in het planMER belicht.
32i Wij zijn van oordeel dat bij de aanwijzing van de zoekgebieden juist de subjectieve componenten niet kunnen en mogen ontbreken, gelet op de ervaringen met de aanwijzing van de locatie Q10/Luchterduinen	De effecten van windparken op onder meer beleving en landschappelijke waarde zijn op hoofdlijnen meegenomen in de planmer en worden aanvullend onderzocht in het kader van de Haalbaarheidsstudie windenergie binnen de 12-mijlszone. Zie tevens paragraaf 2.7 Zichtbaarheid.
33a De variant maximale oppervlakte windgebied is gebaseerd op een afstand van de windturbines van 500 m tot de (nieuwe) vastgestelde scheepvaartroutes. Deze afstand strookt niet met de in de "Werkgroep Veilige Afstanden" overeengekomen veilige afstanden en is niet reëel. Zo worden verwachtingen in de bandbreedte gewekt die niet kunnen worden nagekomen.	Ten behoeve van het planMER is gewerkt met een minimale en een maximale variant. Het doel van deze varianten was om de bandbreedte te onderzoeken waarbinnen maatwerk mogelijk is. Bij de uiteindelijke vaststelling van de aan te wijzen gebieden is rekening gehouden met de uitkomsten uit het traject 'afwegingskader voor veilige afstanden tussen scheepvaartroutes en windparken op zee'. Zie verder paragraaf 2.4 Afwegingskader scheepvaart.
33b Wij vertrouwen er op dat in het planMER rekening wordt gehouden met de veilige afstanden zoals bepaald door de werkgroep. Te meer daar, bij de indiening bij de IMO, de afstand van 2 zeemijl, tenzij aantoonbaar kleiner mogelijk is, deel uitmaakt van de routestructuur.	Voor de afstanden tussen windparken en scheepvaartroutes is een afwegingskader ontwikkeld, dat is toegepast bij het aanwijzen van de gebieden in de Structuurvisie. Zie verder paragraaf 2.4 Afwegingskader scheepvaart.
34a Ondertitel aanvullen tot 'Ten Noorden van de Waddeneilanden, buiten de 12-mijlszone'.	Zowel het gebied Hollandse Kust als het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden (TNW) liggen buiten de 12-mijlszone. Het is daarom niet nodig de ondertitel aan te vullen.
34b Wij vragen ons af of argumenten ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit in voldoende mate zullen worden meegewogen in de discussie over windparken dicht op de kust. Deze beleving van het Wad is de kern van het toeristisch product. Deze kern mag in generlei opzicht verzwakt worden.	Het aangewezen gebied TNW bevindt zich zo ver van de kust dat het niet zichtbaar is vanaf het Wad of de Waddeneilanden.
34c Voor de drukker wordende scheepvaartroute boven de eilanden wordt de behoefte aan veiligheidsmaatregelen groter. Door in dit gebied windparken dicht op de kust te bouwen nemen de risico's op een aanvaring toe en daarmee de kans op verontreinigingen op de Noord- en Waddenzee.	Ten behoeve van het planMER is gewerkt met een minimale en een maximale variant. Het doel van deze varianten was om de bandbreedte te onderzoeken waarbinnen maatwerk mogelijk is. Bij de uiteindelijke vaststelling van de aan te wijzen gebieden is rekening gehouden met de uitkomsten uit het traject 'afwegingskader voor veilige afstanden tussen scheepvaartroutes en windparken op zee'. Zie verder paragraaf 2.4 Afwegingskader scheepvaart.

Samenvatting zienswijze	Reactie
35a Ik adviseer u de volgende aspecten mee te nemen: archeologische (verwachtings)waarden, waaronder verdronken landschappen, scheepswrakken en vliegtuigwrakken.	Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dienen eventuele aanwezige archeologische waarden zoveel mogelijk te worden beschermd en behouden. Op basis van de 'Indicatieve kaart archeologische waarden Noordzee' zijn de varianten beoordeeld op archeologische verwachtingswaarden. Gezien het abstractieniveau van de Structuurvisie wordt dit als afdoende beschouwd. Voor meer concrete plan- en projectbesluiten is archeologisch onderzoek voorgeschreven op grond van de Wet op de archeologische monumentenzorg. De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) bevat de eisen waaraan archeologische werkzaamheden zoals archeologisch onderzoek en het beheer van archeologisch vondst- en documentatiemateriaal minimaal moeten voldoen. Dat onderzoek moet inzicht geven in de archeologische verwachtingen en de aanwezigheid van archeologische waarden op die exacte locaties. Daarbij dient inzicht te worden gegeven in de aard, omvang en ligging van deze waarden en de wijze waarop rekening wordt gehouden met de archeologisch (te verwachten) waarden.
35b In de effectbeoordeling wordt in ieder geval ingegaan op de effecten veroorzaakt door de windmolenfunderingen en bijbehorende kabels en leidingen.	Het planMER gaat in op de effecten van het aanleggen van windmolenfunderingen (via verschillende technieken) en op de aanwezigheid ervan voor de bodem- en visfauna. De effecten van bijbehorende kabels en leidingen worden slechts op hoofdlijnen en generiek geduid, omdat in dit stadium van aanwijzen van gebieden nog onvoldoende duidelijkheid is over de ligging, de omvang en de plaats van de verschillende kabels en leidingen. Die materie zal uitvoerig worden belicht bij de vervolgbesluitvorming.
35c Mocht met de North Sea Atlas42 bedoeld worden op een uitgave van ICONA uit 1992, dan achten wij deze niet meer van toepassing voor archeologie.	De North Sea Atlas42 betreft een foute verwijzing in de NRD. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dienen eventuele aanwezige archeologische waarden zoveel mogelijk te worden beschermd en behouden. Op basis van de 'Indicatieve kaart archeologische waarden Noordzee' zijn de varianten beoordeeld op archeologische verwachtingswaarden. Gezien het abstractieniveau van de Structuurvisie wordt dit als afdoende beschouwd.
35d Ik adviseer u om zo vroeg mogelijk in de planvorming vervolgonderzoek (zoals sonaronderzoek) te doen naar archeologische waarden.	Wordt ter kennisgeving aangenomen. Het Rijk is verantwoordelijk voor de cultuurhistorische waarden in of op de zeebodem. Het beschermen van de archeologische waarden in de Noordzee is een nationale opgave en als zodanig ook vastgelegd in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR). Voor de windparken op zee betekent dit concreet dat het Rijk de ambitie heeft om archeologische waarden zoveel mogelijk te behouden en te beschermen door ze in te passen in de ontwikkeling van de windmolenparken. Randvoorwaarde hiervoor is dat deze waarden in een vroeg stadium in het ruimtelijke inrichtingsproces in kaart worden gebracht. De uitvoering en kosten voor het door het bevoegd gezag nodig geachte onderzoek vallen onder de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer. Het onderzoek zelf is gebonden aan regels, zoals de inzet van een bedrijf met opgravingsvergunning en de kwaliteitsnorm voor de Nederlandse archeologie. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen treedt op als bevoegd gezag ten aanzien van de archeologie. De rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed treedt op als adviseur van het bevoegd gezag.
36a Wij zijn een groot voorstander van windenergie op zee	Wordt voor kennisgeving aangenomen.
36b Wij zien kansen voor het ontwikkelen van een Europees netwerk op zee dat offshore windparken en interconnectoren met elkaar verbindt.	De Rijksoverheid, de Autoriteit Consument & Markt (ACM) en TenneT zijn betrokken bij het North Sea Countries Offshore Grid Initiative om te analyseren hoe een internationale samenwerking kan bijdragen aan een kostenefficiënte inpassing van met name offshore windparken. Daarbij worden de technische en regulatorische aspecten van de integratie van een interconnector en een windpark tevens gezien.

Samenvatting zienswijze	Reactie
36c Wij zijn van mening dat het gebied boven de Wadden verder vergroot zou moeten worden. Er ligt een oefengebied van het Ministerie van Defensie, waar in potentie 5 tot 8 GW geplaatst kan worden en dat weinig obstakels kent. Richting het westen is ook genoeg ruimte: minstens tot de 5 NM zone om platform nabij de Gemini windparken.	Naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen is besloten om de westelijke begrenzing van het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden op te schuiven tot aan de scheepvaartroute. De zuidelijke begrenzing is niet aangepast. De militaire oefengebieden zijn nodig voor de uitvoering van Defensietaken en deze gebieden lenen zich vanwege de onveiligheid niet voor permanent medegebruik door windparken.
36d De eventuele wenselijkheid van verdere bundeling van kabels en leidingen wordt niet in de NRD behandeld. Wij vinden dat een gemis en we pleiten ervoor dat dit aspect wel wordt meegenomen in het planMER. Betrek hierbij de MES kabels en leidingen Waddenzee en de MER van Gemini bij de plan-MER.	De wenselijkheid van (verdere) bundeling van kabels en leidingen komt in het planMER aan de orde en daarbij zijn de Milieu-effectstudie (MES) voor kabels en leidingen in de Waddenzee en het MER voor het park Gemini betrokken. Overigens zal dit aspect opnieuw nadrukkelijk aan de orde komen bij de vervolgbesluitvorming. Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en Leidingen.
36e Het is ons onduidelijk wat de maximale ruimte aan opgesteld vermogen voor windenergie is Ten Noorden van de Waddeneilanden, rekening houdend met de komst van de 380 kV verbinding tussen Eemshaven en Diemen en de nog te bouwen elektriciteitscentrales op de Eemshaven.	Naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen is besloten om de westelijke begrenzing van het gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden op te schuiven tot aan de scheepvaartroute. De zuidelijke begrenzing is niet aangepast. Uitgaande van 6 MW per km ² en de reeds inliggende ronde 2 vergunningen telt de omvang van het aangewezen gebied Ten Noorden van de Waddeneilanden op tot circa 1.500 MW. De Structuurvisie heeft geen betrekking op de maximale transportcapaciteit op het land. Ingebruikname van de verbinding Noordwest380 is voorzien voor 2019, de maximale transportcapaciteit die daaruit volgt is geen statisch gegeven, maar is mede afhankelijk van de vraag naar elektriciteit en het aanbod van andere elektriciteitsbronnen zoals kolencentrales en gascentrales. Het hoogspanningsnet is in beginsel volgend aan productie van elektriciteit.
36f We onderzoeken samen met Energy Valley de haalbaarheid van een energie-eiland voor opslag van elektriciteit in water gecombineerd met een Ehub. Zo'n eiland zou de haalbaarheid van grote gebieden kunnen vergroten, door balancerend van elektriciteit en door congestie van kabels tegen te gaan.	Het concept van een energie-eiland is eerder genoemd in het Nationaal Waterplan. Voor de aanleg van het hiervoor benodigde binnenmeer in zee is een solide kleilaag in de zeebodem randvoorwaarde. Daarvoor zijn twee zoekgebieden denkbaar: buiten de 12-mijlszone voor de Zeeuwse kust en in het noorden van het Nederlandse deel van de Exclusieve Economische Zone. In de herziening van het Integraal Beheersplan Noordzee 2015 is een zoekgebied eiland voor energieopslag en -productie ter hoogte van de Zeeuwe kust opgenomen.
36g Wij willen er voor pleiten om de minimale grootte van de windparken 80 km ² te houden. De indruk bestaat dat kleine windparken op zee minder interessant zijn voor ontwikkelaars dan de grotere windparken.	Hoewel grotere geclusterde parken ook de voorkeur hebben van het kabinet, is het om de doelstelling te halen wellicht ook noodzakelijk om kleinere gebieden aan te wijzen. Zie tevens paragraaf 2.2 Gebiedskeuze.
36h Indien er nearshore windparken Ten Noorden van de Waddeneilanden gerealiseerd gaan worden, is de kans groot dat die gaan aanlanden via de Eemshaven. Hiervoor moet ruimte beschikbaar zijn in de Waddenzee en op het elektriciteitsnetwerk op land.	Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatie-regeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Indien er wordt besloten om, naar aanleiding van besluitvorming over de uitkomsten van de Haalbaarheidsstudie, gebieden nearshore aan te wijzen, dan wordt dit betrokken bij het overleg met TenneT. Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
36i Wij pleiten ervoor TenneT zo spoedig mogelijk aan te wijzen als netbeheerder op zee en de kosten van het net op zee te socialeren.	De beleidsvorming over het net op zee en de daarbij relevante wet- en regelgeving maakt geen onderdeel uit van de ruimtelijke reservering voor windenergie op zee. Deze maakt deel uit van de wetgevings-agenda STROOM (stroomlijnen, optimaliseren en moderniseren) waarmee de Elektriciteitswet 1998 en Gaswet worden herzien. De wijze waarop de investeringen in de offshore netwerkinfrastructuur worden terugverdiend maakt onderdeel uit van deze beleidsvorming.

Samenvatting zienswijze	Reactie
36j In de NRD staat genoemd dat in 2009 overeenstemming is bereikt met de stakeholders over de situering van het windgebied ten Noorden van de Wadden. Ons is niet bekend dat wij daar destijds over zijn geconsulteerd.	Destijds is een inschatting gemaakt van belanghebbenden, waarbij gezien de ligging van het gebied (circa 80 km ten noorden van de Waddeneilanden) gedacht is dat kustoverheden en samenwerkingsverbanden hiervan geen belang zouden hebben bij dit gebied. Deze inschatting blijkt niet geheel correct te zijn geweest. De genoemde belangen zijn nu expliciet in het proces betrokken.
37a Wij zijn voorstander van windenergie op zee	Wordt voor kennisgeving aangenomen.
37b Er zal aandacht nodig zijn voor ruimte voor bekabeling op zee én op land. Wij hopen dat u op Rijksniveau hier een afstemming kunt maken met de evaluatie Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEV III).	Het kabinet streeft er naar om de doelstelling uit het Energieakkoord op een zo kosteneffectieve manier te realiseren. Bij deze afweging wordt ook rekening gehouden met de bekabeling op zee en op land. Hierbij vindt ook afstemming plaats met de evaluatie SEV III. Zodra uitsluitel bestaat over benodigde verbindingen voor aanlanding van windenergie op zee zullen deze verbindingen met behulp van de rijkscoördinatie-regeling ingepast worden conform de aankondiging in de Kamerbrief evaluatie SEV III (10 juli 2013). Zie tevens paragraaf 2.6 Kabels en leidingen.
37c Wij vinden het belangrijk dat bij de realisatie van het elektriciteitsnet rekening wordt gehouden met de ruimtelijke kwaliteit en kwetsbaarheid van de kustzones.	De wenselijkheid van (verdere) bundeling van kabels en leidingen komt in het planMER aan de orde en daarbij zijn de Milieu-effectstudie (MES) voor kabels en leidingen in de Waddenzee en het MER voor het park Gemini betrokken. Overigens zal dit aspect opnieuw nadrukkelijk aan de orde komen bij de vervolgbesluitvorming.
37d Wij vragen het Rijk zich in te spannen om de vergunningsprocedure te blijven verbeteren om een grote uitrol van windenergie niet de weg te staan. Eveneens verzoeken wij u de vergunningsprocedure in de toekomst zodanig in te richten dat innovaties die tijdens de looptijd van de vergunning worden ontwikkeld niet belemmerd worden in de toepassing en implementatie.	De besluitvorming over individuele windenergieprojecten op zee en bijbehorende procedures staan los van het vinden van voldoende ruimte voor windparken op zee in deze Structuurvisie. De vormgeving van besluitvorming over individuele windprojecten wordt in nieuwe wetgeving geregeld. Hier zal rekening worden gehouden met ontwikkelingen die in de tijd plaatsvinden.
37e Wij denken dat het wenselijk is dat er één netbeheerder komt voor het netwerk op zee. Het socialiseren van het net op zee is daarbij eveneens een wens.	De beleidsvorming over het net op zee en de daarbij relevante wet- en regelgeving maakt geen onderdeel uit van de ruimtelijke reservering voor windenergie op zee. Dit zal echter onderdeel uitmaken van de wetgevingsagenda STROOM waarmee de Elektriciteitswet 1998 en Gaswet worden herzien. De wijze waarop de investeringen in de offshore netwerkinfrastructuur worden terugverdiend maakt onderdeel uit van deze beleidsvorming.
37f Wij zijn tegen de realisatie van windparken binnen de 12-mijlszone en willen u verzoeken in te zetten op de realisatie van windenergie op zee buiten de 12-mijlszone.	Om de ambitie van duurzame energie te kunnen realiseren tegen zo laag mogelijke kosten, moeten alle zeilen worden bijgezet en onderzoekt het kabinet ook of het mogelijk is binnen de 12-mijlszone ruimte voor windenergie te vinden. Zie verder paragraaf 2.3 Haalbaarheidsstudie.
38a Wat zijn de effecten gedurende de aanleg van kabel op de vrije en veilige doorvaart van schepen?	Dit is onderdeel van de besluitvorming over windenergieprojecten op zee. Het streven hierbij is om, gegeven de uit te voeren werkzaamheden, het effect op de doorvaart van schepen zo beperkt mogelijk te houden.
38b Hoe wordt voorkomen dat schepen met ankers aan kabels komen?	Zie regelgeving omtrent ligging en diepte van kabels (vergunningvoorschriften).
39a Rekening houden met HelicopterMainRoutes. "Het streven van de Inspectie is daarom een strook van 2NM aan weerszijden van de HMR zoveel mogelijk vrij te houden van windturbines en windparken."	De effecten van de aanwezigheid van windparken op de HelicopterMainRoutes (HMRs) worden meegenomen in het planMER.

Samenvatting zienswijze	Reactie
<p>39b Het beleid is om het vliegveiligheidsniveau op de Noordzee minimaal gelijk te houden en te verbeteren waar mogelijk. Wanneer binnen een gebied van 5NM windparken worden gerealiseerd heeft dit veelal tot gevolg dat het aantal mogelijkheden voor een ARA procedure afnemen. Bij handhaving van het huidige vliegveiligheidsniveau zal daardoor de bereikbaarheid van de helikopterplatformen afnemen. Ook levert de realisatie van een windpark binnen 5NM, bij de handhaving van het huidige vliegveiligheidsniveau, beperkingen op voor het afvliegen van een helikopterplatform.</p>	<p>De consequenties van windparken voor huidige en toekomstige mijnbouwactiviteiten komen in een later stadium aan de orde, in overleg met de sector. Zie verder paragraaf 2.5 Olie- en gaswinning.</p>

Verklarende woordenlijst

ECN	Energiecentrum Nederland
EEZ	Exclusieve Economische Zone <i>Dat deel van de kustwateren, buiten de territoriale zane, waar Nederland rechten claimt, tot maximaal 200 nautische mijl (370,4 km) uit de kust gerekend vanaf de laagwaterlijn en met inachtneming van de beperkingen die het volkenrecht oplegt.</i>
Energie-akkoord voor duurzame groei, ook wel: SER Energie-akkoord	<i>Akkoord waarin meer dan 40 partijen in Nederland, gefaciliteerd door de SER, afspraken hebben gemaakt over de ontwikkeling van de Nederlandse energievoorziening tot 2023</i>
IBN 2015	Integraal Beheerplan Noordzee 2011 <i>(Staatscourant, Nr 2D771, 18 november 2011)</i>
GWh	Gigawattuur = 1 miljard Watt uur
HK	Windenergiegebied Hollandse Kust
IMO	Internationale Maritieme Organisatie <i>Een in Londen zetelende organisatie die op internationaal niveau afspraken tussen de deelnemende lidstaten bewerkstelligt om zodoende de scheepvaart zo veilig en milieuvriendelijk mogelijk te maken. De IMO is een gespecialiseerde organisatie van de Verenigde Naties.</i>
mer	Milieu-effectrapportage
MER	Milieu-effectrapport
MW	Megawatt = 1 miljoen Watt
NM	Nautische mijl /zeemijl: 1.852 meter <i>Wordt als eenheid van afstand gebruikt in de scheepvaart en de gemotoriseerde luchtvaart.</i>
NRD	Notitie Reikwijdte en Detailniveau <i>Notitie waarin het bevoegd gezag weergeeft wat de reikwijdte en het detailniveau van het MER moet zijn.</i>
NWP	Nationaal Waterplan <i>(Kamerstuk: Tweede Kamer, vergaderjaar 2009—2010, 31 710, nr. 12)</i>
PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
planMER	<i>Milieu-effectrapport op hoofdlijnen bij een ruimtelijk plan waarmee een mer-plichtig project mogelijk wordt gemaakt. Het detailniveau van het planMER is afhankelijk van het detailniveau van het plan.</i>
RCR	Rijkscoördinatieregeling <i>In de Rijkscoördinatieregeling worden de verschillende besluiten (vergunningen en ontheffingen) die voor een project nodig zijn tegelijkertijd en in onderling overleg genomen. Het gaat naast vergunningen en ontheffingen vaak ook om een inpassingsplan van het Rijk. Dit is een ruimtelijk besluit van het Rijk, vergelijkbaar met een bestemmingsplan.</i>
SDE+	Stimuleringsregeling Duurzame Energie plus <i>In 2011 van kracht geworden regeling voor exploitatiesubsidie op duurzame energie, opvolger van de SDE uit 2008.</i>
SVIR	Structuurvisie Infrastructuur en Milieu <i>(Kamerstuk: Staten-Generaal, vergaderjaar 2011—2012, 32 660, nr. 51)</i>
TNW	Windenergiegebied Ten Noorden van de Waddeneilanden
TSO	Transmission System Operator
UNCLOS	United Nations Convention on Law of the Sea

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Postbus 20901 | 2500 EX Den Haag
www.rijksoverheid.nl/ienm

Januari 2013